

A-481

SCHÄFFER ISTVÁN

SUKORÓ TÖRTÉNETE 1869-IG

BÖLCSESZDOKTORI DISSZERTÁCIÓ

SZEGED

1981

A KÖZSÉG TERMÉSZETI KÖRÜLMÉNYEI¹

Felszine:

Sukoró a Velencei-hegység délkeleti peremén, a hegység fokszerűen kiugró, lezökkent tönkmaradványán fekszik 180 m magasságban. Az alacsony, tömeges hegység karbonkori gránitbatolit, az ópaleozoós kristályos alaphegység felszinen maradt darabja.

A hegység az ország legidősebb hegységei közé tartozik.

Hegységépítő kőzete telérekkel átjárt biotitos gránit. A községhatár /1628 ha/ több mint kétharmad része gránittérszínre terjed ki. Felszine erősen mállott és tagolt. A viszonylagos szintkülönbség még a község központi belterületén /73 ha/ is meghaladja az 50 m-t. Domborzatát összetöredezett és különböző magasságban elhelyezkedő pusztuló tönkmaradványok, kőzetminőségi különbségek alapján képződött denudációs rétegbordák, telérlépcsők, gránithátak; a gránit sajátos lepusztulásformái /pl. ingókövek, kőzsákok stb./, valamint pusztuló gránitmurva-hejtők jellemzik.

Éghajlata:

Az év jelentős részben viszonylag száraz, napfényes időjárás jellemzi. Szűkös csapadéka /500 - 550 mm/ a hegység esőárnyékában való fekvésével van szoros összefüggésben, főleg a június és a július

erősen száraz. Legtöbb csapadék májusban esik.
Talaj- és rétegvízben is szegény terület. Állóvíze:
a Velencei-tó.

Növényzete:

Természetes növénytakarója a zárt tölgyes öv volt. Cseres tölgyesek és lösztölgyesek uralkodtak, de a szárazabb, melegebb lejtőkre az erdős sztyepp növénytársulása is felhuzódott. Erdőállománya az utóbbi két évszázadban erősen megfogyatkozott. Az erdő jelenleg 11,4 % /186 ha/. Termékeny talajtakarójának /csernozjom - barna erdőtalaj/ nagymértékű /75-100 ! %/ lepusztulása is az erdőirtással, legeltetéssel van szoros kapcsolatban.

A FALU NEVÉNEK EREDETE

Székesfehérvárról jövet, de a Velencei-tó déli partjáról nézve is elragadó látványt nyújt a Velencei-hegység egyik gránitdombján kuporgó kis község. A falu és a környező községek elhelyezkedéséről, ill. körülményeiről még népi rigmus is született:

"Hegyre kutyorodott Sukoró,
Hasra esett Pákozd,
Élhetetlen Velence,
Kenyeretlen Gárdony."

Pais Dezső nyelvész a falu nevét éppen fekvéséből származtatja². Véleménye szerint a Sukoró szó eredete-

te a "zsugor, sukor" o, u képzős igeneve. Éppen ezért található az ország különböző részén Sukoró, Sokoró, Sukuru nevű falu, pusztá.

Figyelemre méltóak a sukorói lelkészek feljegyzései, miszerint a község nevét a Sokoró családtól kapta, akik Győrből származtak, és ezt a területet szőlőbirtokként kapták.³ /Hogy kitől, arról már nem szólnak./

Névvizsgálataim igazolni látszanak ezt a feltevést, ugyanis a Győr melletti Sokoropátka község körül elterülő községek nevei nagyrészt megegyeznek a Sukorót körülvevő község-, illetve pusztanevekkel. /Pl. Sukorót csak egy erdő választja el Pátkától, és még a II. világháború előtt is lakott volt egy Ság nevű település, ami szinte ugyanugy helyezkedik el Sukoróhoz viszonyítva, mint Ság község Sokoropátkához viszonyítva.

Pázmánd község Sukoróhoz nemcsak égtáj szerint, de még kilométerre is teljesen azonos a Sokoropátka - Pázmándfalu viszonylattal./

A FALU ÉS KÖRNYÉKÉNEK RÉGÉSZETI EMLÉKEI

A halban bővelkedő Velencei-tó, a házépítéshez, tüzeléshez fát bőven adó, vadászati lehetőséget biztosító erdő már korán letelepedésre készítette ezen

a vidéken az embert.

Az első emberi településnyomok neolit eredetűek.

Makkay János régész 1968. szept. 9-27. között hitelesítő, leletmentő ásatásokat végzett a Sukoró határában található "Tóradülőben"⁴, melynek során a

"kottafejes kerámia" gazdag edényanyaga került elő, több - a ^vvincai kultúrára emlékeztető - tipussal.

Az ősember foglalkozására utaló 6 hálónéhezéket is találtak, különböző ember és más ábrázolásokkal.

Ugyanezen ásatások folytatásaként 1969. július 8. és aug. 8. között⁵ a tóparton az egykori vízvonaltól

30-50 m távolságra az említett leleteken kívül megtalálták magát a telepet is. Ennek jellegzetes, hosszú cölöpházai két sorban húzódtak. A házak egyes részeit, elsősorban a kemencék vagy tűzhelyek körül agyaggal vastagon betapasztották.

Az M 7-es autópálya építése során rézkori-bronzkori leletek bukkantak fel a község határában.⁶

dr.Kralovánszky Alán régész, az István Király Múzeum munkatársa 1966 októberében már csak nyomaiban tudta azonosítani a munkagépek által szétroncsolt rézkori-bronzkori telepnyomokat. /Szemétgödröket talált kerámiával, tüzelőhelyekkel./ A község határában bronzkori földvár maradványai találhatók.

A falu a római korban is lakott település volt, ame-

lyet bizonyít, hogy Sukorón öt, kb. a IV. századból származó halmot találtak, amelyek a római kori lakosság urnás temetkezésére utalnak.⁷

A honfoglalást közvetlenül megelőző időszak lakosságát bizonyítja, hogy 1932-ben "avar" temetőt tártak fel Sukorón.⁸

A Gádé dülőben kunyhóépítés közben Salabert István gazda bronzmellékletes csontvázra akadt. A székesfehérvári múzeum a helyszínen ásatást végzett, melynek során 9 sirt tártak fel. /A többi nem tartották szegénységük miatt fontosnak !!?!/

Az ásatás során előkerült leggazdagabb leletek a következők voltak: egy 10,5 cm hosszú bronzíjvég, melynek tokos végét három szeg kapcsolta a szíjhoz. A tok felett mindkét oldalon fekvő kutya-féle alak látható. A szíjvég többi részét az egyik oldalon állatviadal, a másikon növényi díszítmény ékesíti. Négy darab négyszetalaku áttört bronzdisz, madárcsőrös, négylábu griffekkel, csüngőkkel.

Bronzcsattok, díszítettek. Minden sirban vaskés és bögre, valamint sertés- és madárcsontok.

Az előkerült leletek nagyon hasonlítanak a dr. Szántó Imre által leírt Alsópáhok-hévízdombi "Keszthely-kulturás" sirmező anyagához.⁹

A további bizonyosság megszerzése érdekében érdemes lenne az 1932-ben megkezdett ásatásokat türelmesen befejezni, már csak azért is, mert elismert, "kifejezetten" honfoglaláskori leletekre a község határában ez ideig nem bukkantak.

SUKORÓ ELSŐ IRÁSOS EMLÉKEI

/XIII. - XV. század/

A Sukoró név okleveleinkben először 1266-ban fordul elő, amikor is IV. Béla király 1266-ban a turóci prépostságnak adott sukorói vincellérek fele-adófizetési mentességéről intézkedik¹⁰. "Sajnos" ez azonban szinte egyértelműen a Győr melletti Sokoropátkára vonatkozik. Részben a Turóchoz való közelsége miatt, főként pedig azért, mert II. Ulászló a többször átírt és megerősített oklevelet 1499-ben maga is megerősíti¹¹, ekkor azonban Sukoró már bizonyíthatóan a fehérvári káptalan olvasó kanonokjának birtoka, amely 16 Ft adót fizet¹².

Az első, valóban az általam tárgyalt Sukoróra vonatkozó feljegyzés 1295-ből való, amikor is a Meleg hegyen levő Likas kőt mint határjelet említik¹³.

Ezen szűkszavu adaton kívül mindössze az előbb említett 1494-95-ből való adat tanuskodik a falu léteéről.

A település a török támadást mint káptalani birtok éri meg.

A FALU ÉLETE A TÖRÖKKORBAN

Székesfehérvár 1543. szept. 4-i eleste után megkezdődik a környező falvak "török veszedelme".

A fehérvári szandzsák a budai tartomány része lett, amelyet a török először 11 nahijére osztott fel.

Ezeknek egyike a fehérvári nahije 18 faluval, köztük Sukoróval¹⁴.

Sukoró népe annak ellenére, hogy a község a hadi szempontból igen forgalmas Buda-Fehérvár postaut mellett fekszik, /a római korban ez kötötte össze Aquincumot Gorsiummal¹⁵/ nem pusztult el, hanem dacolva a megsemmisülés veszélyével, tovább védte a végsőkig otthonát. Végvár nem volt a közelben, így elsősorban éberségükben bizhattak, amely a későbbi feljegyzések tanúsága szerint megsegítette őket. A dombra épült faluból az egész környék jól belátható, különösen az országot. A napjainkban idegenforgalmi látványosságként emlegetett panoráma hosszú ideig az "idegenforgalom" kivédésére szolgált. A török veszedelem hírére a falu lakossága természetes buvóhelyére, az erdőbe futott, mely még most is benyulik a falu fölé. Azt, hogy mindez így történt, bizonyítja az az 1597-ből származó feljegyzés, mi szerint a "török dulók négy marhát sarcoltak, a többit a lakók az erdőbe mentették"¹⁶.

A falu kétszer cserél magyar földesurat és kétfelé

adózik

A községet érzékenyen érintő további fejleményekről a pozsonyi káptalan 1580. szept. 10-én kelt jegyzőkönyvéből értesülhetünk.¹⁷ Ennek értelmében Izdenczky János győri lovaskapitány, Orbovai Jakusith Ferenc gyermekeinek gyámja a káptalan előtt személyesen megjelenvé előadta, hogy Miksa császár 1579-ben Jakusith Ferencnek hű szolgálataiért 2000 magyar forint kifizetését rendelte el. A magyar kamara bevételeiből 1000 Ft-ot ki is fizettek részére. A hátralékos 1000 Ft fejében 6 Fejér megyei falut - köztük Sukorót és Pákozdot - 6 évre Jakusith Ferenc örököseinek zálogba adta. Hat év elteltével, ha a magyar kamara a hátralékos 1000 Ft-ot kifizette, az örökösök kötelesek a falvakat visszaadni.

Ismerve a korabeli kincstári viszonyokat, egyáltalán nem meglepő az a nyolc évvel későbbi oklevél, melynek értelmében II. Rudolf a fehérvári káptalan birtokát /Pákoz, Sukoró/ 2000 rajnai forint ellenében /a XVII. sz. közepéig 1 = 0,8 magyar forint/ néhai orbovai Jakusith Ferenc volt győri alkapitány

Indi...

fiainak, Imrének és Andrásnak adományozta mindaddig, míg a király vagy utódai a 2000 ^{EL}rajnai kölcsönt vissza nem adták.¹⁸ Ernő főherceg a király nevében és helyett a zálogot újabb 6 évre meghosszabbítja.¹⁹

A kölcsönt a "dicsőséges" királyi utódok soha nem adták vissza, és az, hogy a birtok a Jakusithcsok kezén "mindössze" 58 évig maradt, nem az uralkodó családon mulott. Mielőtt tovább boncolgatnánk a további ajándékozások, adományozások történetét, vizsgáljuk meg a falu XVI. századi történetét, annál is inkább, mivel ebből az időből származik a falu első részletes leírása.

Sukorónak van tehát új magyar földesura. Bár Fehérvárt bevette a török, Sukoró nem marad pártfogó nélkül / - legalábbis ami a védelemért adandó járandóság beszedését illeti -/. Egy 1588-as veszprémi dicális összeírás bizonyossága szerint Sukoró a palotai végvár-hoz tartozik. /"Palotához való porta 2"/²⁰.

A községtörténet ezen időszakában legértékesebb forrása a székesfehérvári /Isztulni Belgrad/ nahije /- élén a kádi -/ 1582 körüli török adóösszeírása.²¹

A Vass Előd által fordított és ismerttetett összeírás III. Murad szultán korából való /1574-95/.

Ekkor már a fehérvári szandzsák területéhez 26 nahije tartozik, de ezek közül közvetlen kincstári kezelésű

/házas-birtok/ csak a fehérvári nahije volt. A kiküldött török adórovók csak a lakott, illetve a művelt területeket irták össze / - defterekbe - /, amelyeket azután a budai ~~de~~terhanban feldolgoztak. Az egyes közigazgatási egységekről készült defterek egy példányát Isztambulba küldték a Birodalmi Kincstár nyilvántartásába. Egy ilyen példányban maradt fenn az első részletes leírás a faluról.

A fejadó összege 1566-ban 50 akcseről 60 akcsera, 1574-ben 66-ra emelkedett. /Összehasonlításképpen: 6 magyar forint = 300 török akcse./ A fordító, Vass megállapítja, hogy a török adó a magyar adóalapra, a házadóra, a hane-ra épült. Külön érdekesség, hogy a török az adózást vagyoni cenzushoz kötötte. Ennek értelmében csak az adózik, akinek 6 magyar forint, illetve 300 török akcse vagyona van. Azonban hangsúlyoznom kell, hogy mindez csak az állami fejadó összeírására vonatkozik.

A földesuri teher adóegysége a "kapu". Ki kell emelni, hogy itt egy kapu nem azonos a magyar telek felfogással és adóegységgel. /Ennek tárgyalására a későbbiekben visszatérek az összeírások ellentmondasságának tisztázásánál./

Hangsúlyozni kívánom, hogy itt egy kapu = 1 paraszti háztartás /kb. 6-7 fő/.

Az oszmán-török nyelvű összeírás Sukorót SZOKOR néven említi, amelyhez két puszta tartozik, nevezetesen Nyék és Fertőnyék /a mai Kápolnásnyék/.

Itt találkozunk először név szerint a falu férfilakosságával. A legényeket apjukkal együtt irták össze. A szolgák csak keresztnévükön szerepelnek. Mivel a kapuk száma megegyezik a házas /nős/ férfiak számával, ez is bizonyítja, hogy a kapuadót családonként fizették. Külön érdekesség, hogy a szolgák összeírásában mindenki legény, amely arra enged következtetni, hogy a házas szolgáknak is meg kellett fizetni a kapuadót /kapunként 50 akcse/. A 13 kapu után összesen 650 akcset.

Sukoró első, többségében magyar nevű lakói a következők voltak:

Nagy Imre házas, Imre fia legény, Szabó Pál házas, Kozma Máté házas, Tamás fia legény, János fia legény, Jaka~~m~~ szolga legény, Csóri Dimeter házas, Szaláki Márton házas, Jakus Lukács házas, János fia legény, Kelemen Máté házas, Gál János házas, Dinos Petre házas, Putser András házas, Jakab fia legény.

Az összeírás tartalmazza a tized mértékegységeit is, így - beszorozva tizzel - könnyen megkaphatjuk a falu összes termelését. Külön figyelemre méltó, hogy lehetővé teszi a tized pénzmegváltását úgy, hogy fel-

tünteti a tized egységértékét akcseben. /1 magyar arany forint = 75 ezüst akcse./ A gabonaféléknél a tizedet "kila"-ban szedik /keyl/ /1 kila = 46,89 liter/, a mustot cseberben /1 cseber = 42,42 liter/.

A tizedmegváltás egységei:

1 kila buza	12 török akcse
1 kila kétszeres	8 török akcse
1 kila árpa	78 török akcse
1 cseber must	72 török akcse

Ennek értelmében:

a termelés

buza tized	175 kila	2100 akcse	1750 kila
kétszeres tized	200 kila	1600 akcse	2000 kila
must	20 cseber	1440 akcse	200 cseber
széna		20 akcse	

Tehát a termelés zömét a buza, a kétszeres és a szőlő teszik ki. A további adókból képet nyerhetünk Sukoró élelmezéséről, a termelt növényekről, tenyésztett állatokról. E szerint a faluban a török a hagymára 20, a len- és kenderre 20, a méhkasokra 20, a káposztára 20, a sertésekre 20, a juhokra 10 akcse adót vetett ki. A sukoróiak nem panaszkodhattak a török leleményességére az adókat illetően. Szinte mindenre illetéket, adót vetettek ki. Így erdőhasználati illeték 20, menyasszony illeték 10, hordóilleték 20, mezei kártétel 5, büntetéspénz 10 akcse. A török földesur bevétele a

falutól 6000 akcse, és mindez csak az egyik a hasznos huzók közül. Sukoró helyzetét az is súlyosbitja, hogy alig 30 évvel behódoltatása után 1570-ben már a timár defterekben szerepel, mint Szalam Musztafa alajbég timár birtoka, aki mindent megpróbált kipréselni a lakosságból,²² hiszen birtokát határozatlan időre kapta.

A tizenötéves háboru alatt Sukoró, ha rövid időre is, de lakatlanná válik. A Fehérvárért vívott egyik csata Sukoró határában zajlik le - a Mészeg dűlőben, /a későbbi 1848. szeptember 29-i csata színhelyén/. A háboru eredményeképpen Fehérvár 1601. szeptember 20-án felszabadul a török alól.²³

"A háboruzások következtében a falvakban csekély számú és anyagiakban erősen leromlott állapotban levő lakosság élt."²⁴

Rudolf király tanácsadója Unverzagt, a királyhoz írott levelében azt tanácsolja, hogy Fehérvárt és vidékét német, lehetőleg katolikus személyeknek kell eladómanózní. A király meg is fogadja a tanácsot, ugyanis 1601. október elején elkészítteti a Székesfehérvárhoz tartozó várak, mezővárosok, falvak jegyzékét.²⁵

A pusztulás mértékére jellemző, hogy a feltüntetett 60 településből mindössze 7 maradt lakott.

Sukoró sem bírta tovább a megpróbáltatásokat, az ősz-

szeirásban mint lakatlan falu szerepel. A német betelepítésre azonban nem kerül sor, ugyanis 1602. augusztus 29-én Hasszán pasa visszafoglalja Fehérvárt. A falu nem sokáig marad lakatlan, ugyanis a sukorói református eklézsia elveszett pecsétnyomójából ítélve /-viasznyomatai számos iraton láthatók-/ 1623-ban már lakott község volt. A pecsétnyomó felirata: "Sukorói ref.ekl. MDCXXIII." A pecséteken egy torony is látható. A falu tehát református lakosokkal települt ujja, és minden valószínűség szerint török telepítésü, mivel a török jobban megtúrta a protestáns falvakat, mint a katolikusokat. A község magyar földbirtokosa, a Jakusith család pedig erősen katolikus beállítottságú volt, amit bizonyít az is, hogy Orbovai Jakusith György szerémi püspök, a pozsonyi káptalan prepostja, egyben óbudai prepost a jezsuita rend javára 1637. április 3-án lemond a családi birtok zálogjogáról.²⁶ Zombori Lippai György veszprémi püspök, egyben magyar kancellár hozzájárul az adományozáshoz, de nem zárja ki, hogy az eredetileg tulajdonos fehérvári káptalan visszakapja birtokát és jogait, ha "jó pénzben le fogják tenni a zálogösszeget."²⁷

Összeírás a faluról az ujjátelepítés után 1635-ben történik, amikor is a dicális összeírás 1. portát említ. Ebben az időszakban a porta szó már nem jobbágy-

telekként használatos, sőt nem 2, hanem általában 4 jobbágyházat, vagy 12 zsellért jelent, néha többet is. Tulajdonképpen egy eszmei egység a dica /adóegység/ kivetéséhez. Éppen ezért a "portaösszeírás összehasonlítása nem ad reális képet még akkor sem, ha a megváltozott porta fogalmát vesszük figyelembe."²⁸

Az 1635-ös török összeírás mint villát említi négy jobbágytelekkel. Ez már jobban megfogható, mivel a török összeírások lényegében változások nem történtek.²⁹

A komáromi jezsuiták birtokába átengedett falvakról /valószínűleg az adományozással egyidőben/ 1637-ben adózási feljegyzés történt. Ebből ismerhetjük meg Sukoró magyar földesuri évi adóját.³⁰

Külön említésre méltó, hogy ajándékok pénzértékét is feltünteti /megváltás/.

Ennek értelmében Sukoró évi adója 20 Ft készpénz, 1 vég patyolat, 1 pár karmazsin csizma, 1 pár papucs kapcástól, egy sertés, vagy helyette 4 Ft.

Az ajándékok pénzértékét 15 Ft-ra becsülték, így a falu adója 39 Ft-ot tett ki. A felsorolás azért is érdekes, mert kimaradt belőle a kilenced felsorolása, amelyet a falu török földesurának fizetett.

Az állami portaösszeírások Sukorót Komárom megyénél

tüntetik fel, a Fejér megyéből Komárom megyéhez csatolt falvak között. Ennek értelmében az 1638-39. évi portaösszeírásoknál Barkó Márton főszolgabíró járásához tartozik és portáinak száma: fél.³¹ A faluról szóló következő feljegyzés 1648-ból való dicális összeírás, amely 3 portát tüntet fel.³² /Itt a porta fogalmát egy kicsit jobban megérthetjük, ugyanis az előző évi, 1647. 3.tc. szerint 1 porta = 4 saját ekével és 6 igazállattal gazdálkodó jobbágy, vagy 16 zsellér./

Tehát a falu meglehetősen gyéren lakott, nem is beszélve 1650-ről, amikor is Sukoró portaösszeírásával a pesti pálosok és gróf Schmidegg közötti per szövegében találkozunk, amikor is: "Sukoró ad portam 1."³³

A lakosság emberfeletti küzdelmét, a szülőhelyhez végsőig ragaszkodását és mérhetetlen szenvedését mindennél jobban tükrözi az alábbi levél, amelyet Pákozdi, Sukoró, Vereb, Sósut, Etyek községek érdekében irt a török 1685. április 27-én:³⁴ "Komáromban lakozó Pátereknek, nekem uri barátainnak a levelem adassék. Én a hatalmas török császár Budavég házában főgondviselő Olaj Bég Hadzi Ibrahim Kegyelméseknek szolgál minden tisztességes dolgokban. Kéremis alázatosan Atyaságtokat, hogy a szegény jobbágyokhoz legyen minden jó engedelemmel mivel én is mindenekben engedelemmel lettem szegényeknek, mivel még az kenyérben sem ehetnek, azért im három esztendeig való szabadságot

engettem nekik, hogy épülhessenek szeginyek, énis
Atyaságod parancsolván mindenben igyekszem szolgálni
mint jó akaró barátom uraimnak.

Isten mindnyájukkal.

Irtuk Budán 1685. Die 27. Április"

Az utolsó nagy török megpróbáltatást a megye lakossága Székesfehérvár felszabadításakor szenvedte el. Bél Mátyás Fejér vármegye leírásában így emlékezik meg a megye felszabadításáról: "A lakosság félelmében szertefutott, az üresen maradt falvakat magas gaz verte fel."³⁵

A törökkor utolsó időszakának mintegy összefoglalása, összegzése az a német nyelvű kamarai összeírás, amelyet a székesfehérvári Kamarauradalmi Jószágigazgatóság /provizorátus/ területére eső településekről készítettek arra vonatkozóan, hogy milyen szolgáltatásokat adott a birtokegység a töröknek, ha kettős adózó, akkor a magyar földesurnak is.³⁶

E szerint:

Sukoró a török időben a magyar földesurának készpénzben fizetett évente 40 Ft-ot, adott továbbá egy hízott sertést 10 Ft értékben, egy őzet 60 denár értékben /1 Ft = 100 denár/. /Tehát a megváltás lehetősége fennállt./

A török császárnak /dem Türkhischen Kaiser/ évente

adott fejadó /Kopfsteür/ címen az egész faluközösség együtt 9 Ft 20 denárt, továbbá évenként adtak együtt 25 szekér tűzifát. Tehát a falu itt közösen adózik. /A töröknek való adózás megszervezésénél és teljesítésénél találkozunk a falusi önkormányzat, a faluközösség maradványaival./

Ezen kívül a török földesurnak a faluközösség adott évente 10 Ft-ot készpénzben, természetben 20 szekér tűzifát, 10 pint zsirt, valamint 1 db hizott marhát 10 Ft értékben.

Még a terhek felsorolása is hosszúnak tűnik, hát még azok teljesítése. Joggal remélhették a sukoróiak, hogy sorsuk a török veszedelem elmúltával jobbra fordul. Az, hogy mindez másképpen történt, nem rajtuk mulott. A szerzetes atyák gyorsan rendezték soraikat, és már 1696-ban felmérték birtokaikat, és tudatosították jobbágyaikban, hogy mivel tartoznak uraiknak. Megkezdődik tehát a "csak" egyfelé adózás korszaka.

SUKORÓ DEMOGRÁFIÁJA, GAZDASÁGI ÉLETE, TÁRSADALMI TAGOZÓDÁSA, FÖLDESURI TERHEI ÉS VISZONYAI A XVII-XVIII. SZÁZAD FORDULÓJÁN

A község török utáni szinte teljes képét adják az 1696-os és 1698-as kamarai összeírások.³⁷

Az 1696-os összeírásban az összeíró a subditusok

/itt lakosok/ táblázatos névjegyzékével kezdi munkáját. A faluban 17 subditust vesz név szerint számba, közöttük 15 a telkes jobbágy, kettő pedig házas zsellér. Van még két, más házában lakó zsellér is, őket számmal jelzi, oda, akinél laknak.

A 15 jobbágy telekállományának nagyságrendje a következő:

egész telkes:	7	egy telekre átszámítva
féltelkes:	5	10 1/4 sessió /telek/
negyedtelkes:	3	

A lakosok szinte mind magyar nevűek: Magyar János, Domien János, Pecser János, Burju /Borja/ János, Simon György, Tóth Mihály, Merádi János, Kovács János, id.Kovács János, Szücs István, Kiss István, Iváncsai István, Nagy György, Gulias /Gulyás/ István, Kiss János, Somogyi István.

A lakosság összeírása szinte teljes. A 15 + 2 főnek 25 gyermeke van. Ebből 9 fiú és 16 leány. Össz lakosság kb. 70 fő.

Az 1698. ápr. 3-i kamarai összeírás szól arról, hogy a lakosok nagy része újonnan betelepült, főleg a Balaton vidékéről. Az összeírásból következtetni tudunk az örökös jobbágyság és a jövedvények arányára, sőt a telekmegoszlásra is.

Ennek értelmében a faluban 7 örökös jobbágycsalád

élt. Közülük 4 egész, 1 negyed telken gazdálkodott, 2 pedig házas zsellér volt. A 10 jövevény család közül 1 két telken, egy 1 telken, 5 fél telken, kettő 1/4 telken gazdálkodott, és egy zsellér is jött. Tehát Sukorót is eléri a török utáni "nagy népvándorlás".

Annak ellenére, hogy I. Lipót már korábban több rendeletben értesítette a megyét, hogy a puszta helyeket benépesítő és újraalapító lakosok három évi mentességet kapjanak,³⁸ ezen rendelet végrehajtását sehol sem találtam meg, ami nem meglepő, ugyanis e király a rendelet végrehajtását elmulasztó megyét meg is rója 1700-ban.

Az örökös és szabad menetelű jobbágyság ilyen jellegű külön összeírása ezért is "szükségessé vált", mivel a jobbágyság a bevándorlásban földesuri terheik csökkenésének lehetőségét látták. Ennek "veszélyességét" az uralkodó osztály is hamarosan felismerte, ezt tükrözi a megyei közgyűlés 1695. ápr. 28-i határozata, melynek értelmében: "A Különböző részekről érkező parasztokat, valamint a szökevényeket külön kell összeírni, abból a megfontolásból, hogyha történetesen vissza kell térniük előbbi állásukba, vagy önként akarnak visszatérni, nehogy közülük egy is ott maradjon."³⁹

Sok volt a megműveletlen pusztai föld, kellett tehát a munkáskéz. /Sukorón 1698-ban 8 egész és 20 fél deserta sessiót irtak össze./⁴⁰ A földesurak a jobbágyság "elcsábitása" érdekében gyakran még a kilencedet is elengedték. Ennek ismeretében válik érthetővé a jezsuitákra, mint földbirtokosokra vonatkozó azon utasítás, miszerint "a jobbágyság kötelesek megadni a földesuri kilencedet".⁴¹

A telekösszeírásból és az állatösszeírásokból nagyon jól nyomon követhető a jobbágyság társadalmi rétegződése, a zselléresedés folyamata. Az összeírásból kitűnik, hogy a zselléreknek megkülönböztet házas és házatlan zselléreket. A házatlan zsellérekről Takáts Sándor a következőket írja: "A zselléreknek legutolsói azok voltak, akiknek sem földjük, sem házuk nem volt, s másnak a földjén és házában laktak. Ezeket inquilinorum inquilini néven is nevezik. /Magyarul másnál való lakosok a nevük./"

A fehérvári provisoratus 1696. évi összeírása Sukorón 2 un. Holdent tüntet fel. A XVI. szd-i holden - jobbágyság értelemben használt szó, jelentése megváltozik, és a holden szó kilenc napos zsellért jelent. /Vannak 17 napos zsellérek is./⁴²

Az állatösszeírásokból kitűnik, hogy főleg ökröt tartottak igavonó állatként /lóval párhuzamosan is/.

Az állatállomány nagysága és a telekállomány arányban van egymással.

Az előbb említett jobbágyrétegződést jól mutatja a 15 jobbágy alábbi ló- és ökrállományának megoszlása: /A zsellérnek nincs igavonó állata!/
16: 6 jobbágynak, 1 ^{lov} vola van kettőnek, két lova van

háromnak, három lova egy jobbágynak. A 15-ből

11 jobbágynak van ökre, 1 ökre van egynek, két

ökre van ötnek, négy ökre van kettőnek.

Kiss János /a módos gazda/ két session gazdálkodik; neki három lova mellé van még 12 ökre is.

Tehene: csak az egyik zsellérnek és az egyik negyedtelkes jobbágynak nincs. /Tehát a falu élelmezésének egyik fő forrása a tej-, tejtermék./

A tehénállomány:

1 tehene 6-nak, 2 tehene 4-nek, 3 tehene 4-nek,

12 tehene: Kiss Jánosnak.

Növendékmarha:

1 növendékmarhája 3-nak,

2 növendékmarhája 1-nek,

3 növendékmarhája 1-nek,

4 növendékmarhája Kiss Jánosnak.

Borjuja csak négynek nincs. /A borju - növendékmarha arány jelentősen eltér. Valószínűleg levágták a borjak zömét./

Érdekesség, hogy bár az apró, füves legelő kedvezne, birkát, kecskét nem tartanak.

Élelmezésükben jelentős szerep jut a sertéshusnak és zsirnak. A 17 családból csak 4 nem tart disznót, a többieknél:

- 1 disznaja van 7-nek,
- 2 disznaja van 2-nek,
- 3 disznaja van 3-nak,
- Kissnek 11 disznaja van.

A faluban a gazdák egyharmadának van összesen nyolc kas méhe.

Fontos adatot tartalmaz ez az összeírás a rétekre nézve, ugyanis a későbbiek során a legtöbb nézeteltérés a földesurral éppen ezek miatt van. Az összeírás szerint: "Minden jobbágynak van telektartozék rétje is, amely a telek nagyságától függ." /1-7 szekér széna, Kissnek: 13 szekér széna./

A község lakossága a török kiűzése után már "csak" a jezsuitáknak és az államnak adózik.

A falu földesuri terhei

A földesuri szolgáltatások felsorolásánál már teljesen elkülönítik a zsellérek /ezen belül a házas és házatlanok/ szolgáltatásait.

Ennek értelmében a falu lakosságának szolgáltatásait

az első, török utáni okmány az alábbiak szerint állapítja meg:

A jobbágyok minden egész telek után évente 3 Ft censust fizetnek. Robotjuk is a teleknagyság arányában van.

Minden egész telek után évi 52 nap az ígásrobot.

A házas zsellérek évente 50-50 denár censust fizetnek és egyénenként 52 nap gyalogrobotot teljesítenek.

A más házánál lakó két zsellér is robotol évente 9 napon át. A deserta sessiókat a falu lakói használják, amelyek után a használók évente 1 Ft 50 denárt fizetnek. A mézárszék tartási jog a földesurat illeti.

A kocsmáltatást /mivel a jobbágyoknak szőlőik vannak/ a nyári fél évben gyakorolja a földesur. /Április 24. Szent Györgytől szeptember 29. Szent Mihályig./

A faluközösség évente köteles együttesen adni egy hízott sertést, valamint egy őzet.

A falu határában levő 20 hold kis földesuri erdőről tesz említést, amelynek hasznosítása: a jobbágyok számára tűzifa, valamint e tisztásokon legeltetés.

/Tehát a földesur nem biztosítja az épületfát a jobbágyoknak. Ez ellen való tiltakozás végighúzódik a falu egész történetén./

Természetesen jár még a kilenced is, amelynek beszédési jogát és kötelességét Plassani Ferdinánd budai kamarai adminisztrátor levele biztosítja Maskiovicz

Jakabnak, a jezsuiták főnökének.⁴³

A KÖZSÉG ÁLLAMI TERHEI A XVII-XVIII. SZÁZAD FORDULÓ-
JÁN, RÉSZVÉTELE A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARCBAN

Állami terhek

Sukoró, mint a Komárom megyétől Fejér megyéhez visszakerült község, szenvedő részese volt a Fejér megyét ért megpróbáltatásoknak. "Fejér megye Székesfehérvár 1688. május 19-i visszafoglalása és a megye teljes felszabadulása után, mint ujszerzeményi terület a bécsi udvari kamara fennhatósága alá kerül, - ennek magyarországi szerve a budai kamarai adminisztráció. Ez a szerv Fejér megyét három provizorátus hatáskörébe osztotta be. A megye öngazgatását csak 1692-ben állítják vissza."⁴⁴

A vármegyék visszaállításával Fejér megyének 2 szolgabírája és 2 járása volt. Alsójárás: Vértesalja, Felsőjárás: Sármelléke. Majd 1767 decemberében a vármegyei közgyűlés a megyét három részre osztja: sármelléki, CSÁKVÁRI /ide tartozik Sukoró/ és bicskei járás. A Bach-korszakig ez a közigazgatási beosztás marad érvényben.⁴⁵

A falu lakosságát újabb megpróbáltatások érik.

Kegyetlenkedéseiben gyakran még a törökön is tultesz a megszálló katonaság, de a vármegye is gyakran követ el tulkapásokat.

Erről tanuskodik az a megindító panaszlevél, amely szerint a faluba kiszállt a vármegyei executio /végrehajtó/ /a falu lakosai szerint jogtalanul, mivel nem volt tartozásuk/, kísérei a faluban vandálkodtak. A szállást adó Kiss Jánost, valamint a két bírót megverték, de még a Pákozdig kalauzul adott kíséret is bántalmazták. Ezért kérdik hát 1700. febr. 17-én kelt levelükben, hogy "Miért és ki akarattyából jött mireánk az Executio, holott mibennünk semmi fogyatkozás sem volt."⁴⁶

Egy előző, ugyancsak a kettős beszédést panaszoló levélből megtudhatjuk a vármegye járandóságát.

Eszerint a vármegyének jár: 30 kenyér, 20 tyuk, 20 lud, 10 réce, 2 juh, vereshagyma, fokhagyma, 1 mérő /pozsonyi: 62,5 l/, káposzta, petrezselyem 1 zsákkal, 6 ökrű szekér(?) 100 tojás, 2 pint ecet, 1 pint vaj /1 pint = 2 icce, 1 icce = 0,85 l/, 1 fazék édestej, 10 szekér széna, 20 szekér fa, 20 mérő árpa, liszt szitálva 5 mérő, 1 nyul, méz - negyedfél icce, 2 kecske.⁴⁷

A felsorolásból is kitűnik, hogy a község lakossága számára mit jelentett a "felszabadulás" a török ura-

lom alól.

Nem meglepő tehát az a tény, hogy 1703. dec. 12-én a csákvári és bicskei járás községei egyhangulag döntenek /Tabajdon/ a kurucokhoz való csatlakozásról.⁴⁸

Sukoró a Rákóczi-szabadságharc idején

A falu egyik féltett kincse volt II. Rákóczi Ferenc levele, amelyről így ír a falu tanítója az 1930-as években:⁴⁹

"Őrzi azt a történeti emlékezet, - amelyet molyrágás és egyéb időrontás miatt preparáló konzerválás alá kellene vetni, - mely II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának tanujele, bizonyítja, hogy Sukoró a dicső fejedelem oltalma alá helyezte magát." /Rákóczi válaszleveléről van szó, amely a II. világháború alatt a református parókia felgyújtásánál elégett./

Tehát a falu Rákóczival tartott, Sukoró parasztjai sem maradtak ki, ugyanugy, mint később, 1848-ban az országos jelentőségű eseményekből.

Természetesen Sukoró sem kerülhette el a labancok dúlásait, fosztogatásait. 1705. április 22-én a budai parancsnok gabonabeszolgáltatást vetett ki Sukoró lakóira. Ezt a rác katonaságnak kellett ki-

szolgáltatniok.⁵⁰

Ennek a gabonának a beszolgáltatásáról, behajtásáról tanuskodik a Brünmben 1708. március 16-án kelt kimutatás, melynek értelmében Sukoró 1705. május 17-ig 31 pesti mérőt szállított a budai főraktárba.⁵¹

A falu lakói, amikor csak tehették, azonnal szabotálták a szolgáltatásokat, gáncsolták a császári csapatokat. Erről tanuskodik gróf Nádasdy Ferencnek, a császári csapatok dunántúli parancsnokának 1705-ben kelt levele, amikor a kurucok zár alá veszik Székesfehérvárt, de a parancsnok a városban rekedt. Innen küldte el Sukoróra is az alábbi fenyegető levelét:⁵²
"Szófogadatlan, istentelen birák, és mindnyájan falusiak!

Hányszor vettétek már Őfelsége tisztjeinek parancsolatját, hogy mind a mezőkön, mind pedig pusztáitokon termett jószágaitokról Őfelsége számára járandó decimát a conscriptió és szokás szerint beszolgáltatásatok. Ugy produkáljatok, ez lesz en utolsó intésem és parancsolatom, még két-három napot hagyok, ha be hozzátok jó, holott nem, életetek és jószágotok vesztesét várhatjátok magatokra.

Költ Fehérvárott, die 12. octobris 1705. gróf Nádasdy Ferenc Főlséges római császár és koronás király urunk Őfelsége Komornyikja mezei főgenerálisa és Dunán innen commendirozó generálisa."

Azt, hogy mindez nem pusztá fenyegetés volt, bizonyítja, hogy a szomszédos Pákozdot hasonló okból büntetésből a katonaság fel is dölja.

A kiszolgáltatottsággal, a hadi ut közelségével, a járványok pusztításával, a terhek növekedésével magyarázhatóak a századforduló összeírásainak szinte évente változó képei, a falu lakosságának és állatállományának nagy mértékű csökkenése. De a nagy népmozgások nyomán újra és újra újjáéledt a község, mindig talpra állt. Jöttek az optimista, új telepesek. Néhány jellemző adat ebből az időszakból:

1700-ban 24 jobbágy lakik a faluban.⁵³ 1702-ben már csak 12.⁵⁴ Ez az összeírás megemlíti a 12 üresen álló, elhagyott házat is.

Különösen jól tükrözik a falu anyagi helyzetét /egyben lélekszámát is/ a dicák számának alakulása⁵⁵:

/állami adóegység/

1703-4: 86 3/4 dica

1710-11: 83 1/4 dica

1713-14: 97 1/4 dica

Különösen szembeszökő 1703. és 1711. között a dicák számának csökkenése. Erre a magyarázatot Fejér megye alsó járásában a kuruc háború alatt és az 1710-es pestis járványban elhaltak összeírása adja meg.⁵⁶

E szerint Sukorón az elhaltak száma: 62 fő

A SZATMÁRI BÉKÉTŐL AZ URBÉRRENDEZÉSIG

A népesség számának alakulása

A kuruc kor lezárulásával adataink szaporodnak a lakosság lélekszámát illetően. A falu 1711. évi összeírása szerint a "hospesek, özvegyek, zsellérek száma 31."⁵⁷

Az 1715. évi összeírás már bontásban is megadja a lakosság összetételét.⁵⁸ Ennek értelmében a jobbágyok száma 9, a zsellérek száma 16.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a lakosok - FŐLEG A ZSELLÉREK neve sűrűn változik, amely azt bizonyítja, hogy még tart a nagy "népvándorlás", és az ujonnan betelepültek nagyon nehezen tudtak megkapaszkodni. Az elkövetkezendő két évtized a falu betelepítése szempontjából óriási jelentőségű. Az 1736-os borteremelő összeírás⁵⁹ már jelentős lélekszámú lakosságra utal. Ezen összeírás értékét különösen becsessé teszi az a tény, hogy itt találkozunk először azon egyes családok nevével, akiknek leszármazottjai jelenleg is a falu őslakosságának egy részét alkotják. Így ebben az időszakban települnek be Sukoróra a Borbás, Csikesz, Kovács, Vörös, Zolomi /Zólyomi/, Kollár, Gylyás, Kiss, Takács családok.

A családnevek előfordulásában még igen nagy a változatosság. Különösen nagy veszteséget okozott a 30-as évek végén dühöngő pestis járvány, melynek lezárulása után a jezsuiták összeírást készítettek 1740-ben a pestisben elhaltekről.⁶⁰ Az összeírás mintegy demográfiai, szociológiai tükörképe a falunak, hiszen nem, kor, családi állapot szerint feltünteti mind az életben maradottakat, mind pedig az elhunytakat. Ennek értelmében az életben maradottak száma: 35 gazda, 36 gazdaasszony, 11 házas legény, 13 menyecske, 25 legény, 39 gyermek /fiu/, 8 nagyleány, 31 kisleány, összesen: 198 fő.

Elhaltak száma: 6 gazda, 8 gazdaasszony, 5 házas legény, 8 menyecske, 14 legény, 19 gyermek /fiu/, 10 nagyleány, 18 kisleány, összesen: 88 fő.

Szembeszökő a lakosság összetételében a gyermekek nagy száma, de a statisztikák azt is bizonyítják, hogy a felnőtt kort jelentős részük nem érte meg.

Az elhaltak helyére újabb és újabb telepesek jönnek, köztük a jelenlegi családok ősei. Az 1749. évi conscriptió⁶¹ név szerint feltünteti a falu adózó lakosait /magyar nyelvű összeírás!/.

E szerint a lakosok: Horváth István, Szücs Mihály, Zolomi János, Horváth János, Kiss Gergely, Farkas István, Farkas György, Nagy György, Gulyás István,

Béd Mihály, Nagy Ferenc, Iváncsai István, Kovács Pál, Szücs János, Törzsök Mihály, Csöntör István, Szalai István, Horváth József, Csörgő Mihály, Mészáros Mihály, Badaj György, Gulyás János, Zolomi István, Törzsök János, Varga Mihály, Kiss Márton, Barabás Mihály.

Rövidesen újabb családok érkeznek:⁶² Czifra Miklós, Köncöl Márton, Cserna János, Mészáros Miklós, Simony István.

Az 1751-ben készült összeírás már 47 családról tesz említést /közülük jobbágytelken ül 44, három pedig zsellér/.⁶³

Gazdasági élet

Telekmegoszlás

A porta eredetileg az egész jobbágytelek neve, illetve a királyi adó kivetésére szolgáló elméleti számítási egység, a XVI-XVII. szd-ban 3-4 jobbágytelket is jelent. /Az 1647. 3.tc. szerint 4 saját ekével és 6 igásállattal gazdálkodó jobbágy vagy 16 zsellér./

A jobbágytelek értelmezése azonban még a XVIII. szd. elején sem egyértelmű, hiszen másképp értelmezi a földesur, másképpen a király. Így az összeírások

meglehetősen tarka képet mutatnak.

Egy 1717-ben kelt német nyelvű összeírás 10 egész telket tüntet fel.⁶⁴ Az 1720-ból származó megyei összeírás⁶⁵ négy egész telken, kilenc féltelken, nyolc negyedtelken gazdálkodó jobbágyot tüntet fel. Innen értesülhetünk arról, hogy erdejük, postfundális rétjük nincs, de van egy közös "7 kocsi rét". /A faluközösség maradványa./

Mivel a falu határában elhagyott telkek /desertasziók/ is találhatóak voltak, illetve a török korban a község határai elmosódtak, érthetővé válik az az 1720. június 6-án kelt⁶⁶ jegyzőkönyv, melynek tárgya Sukoró, Lovasberény, Nadap és Pátka határának pontos megállapítása. A vitás pert Cserkó István rendházfő nyerte, minek értelmében a házfőnöknek a jegyzőkönyv egy példányát "a rezidencia jogos védelmében kiadták". Ez a védelem valószínűleg az 1715. évi 10. tc. alapján felállított bizottság előtti tulajdonjog igazolásához kellett.

Névtörténeti szempontból is érdekes a határjelek említése. /Pl.: Az egyik falubéli tanu neve: Csöntör István, valószínűleg az ő területe volt a mai "CSÖNTÖRÖK" elnevezésű földterület, de találkozunk itt a Varjas kuttal, a Lyukas kővel is./

Az 1751-ben készült részletes uradalmi összeírás⁶⁷ /latin-magyar nyelvű/ részletesen kitér a telekmegosztásra. Ennek értelmében egész telek: 14, fél: 13, negyed: 17. Az egyik negyedtelkes jobbágys az uradalmi erdőkerülő. /Munkájára igen nagy szükség is volt, hiszen az elkövetkező időszakban az alig 20 holdas erdő igen sok perlekedés forrása lesz./

A birtok aprózódása miatt a sukoróiak más uraságok földjein is kénytelenek voltak munkát vállalni.

Erről tanuskodik az 1743. szeptember 18-án kelt tanukihallgatási jegyzőkönyv, amely az adonyi uraság és a komáromi jezsuiták /Pusztaszabolcsi határ peréről készült.⁶⁸

Ugyanezen jegyzőkönyv szól arról is, hogy ez nem tetszett a főpap földbirtokosoknak, és ezért a jobbágysokat "a pákozdi azon komáromi jezsuiták ispánja onnan birságok alatt kitilalmazta". /A sukoróiaké is ő volt./ Az ilyen és ehhez hasonló atrocitások, de elsősorban a telekaprózódás vezet ahhoz, hogy az alig betelepült telkesek, zsellérek nem eresztenek gyökeret a faluban, és az urbérrendezés korából sokkal kevesebb lakost és apróbb parcellákat jegyeztek fel.

Gazdasági élet, a termelés szerkezete, a lakosság
foglalkozása

A község lakossága már a török kor utáni első összeírások tanúsága szerint is jelentős mértékben foglalkozott bortermeléssel. Ez elsősorban a jó tulajadottságoknak volt köszönhető. A vulkáni, köves, meleg domboldalakon igen jó minőségű bor terem.

/A sukorói bor napjainkban is híres./

A bordézsáról szóló összeírások is jelentős készletekről szólnak. Pl.: Az 1730. évi összeírás szerint 255 $\frac{3}{4}$ urna dézsmát jegyez fel. /egy urna = 54,3 l/⁶⁹ Az 1736-os bortermelői összeírásból kiderül, hogy a falu egész lakossága foglalkozott szőlőműveléssel.⁷⁰ Az 1741-es borösszeírás⁷¹ a környező községekkel együtt említi, Sukorót, amely arról tanuskodik, hogy a többiekhez arányosan viszonyítva Sukoró bortermelése kiemelkedő.

Érdekes jelenség a községben, hogy bár az adottságok megvoltak, /nagy kiterjedésű gyér füves, száraz legelő, amely a falu közös tulajdonában volt/ az uraságon kívül a lakosság nem foglalkozott jelentős mértékben juh- és kecsketenyésztéssel. Valószínűleg az értékesítési nehézségek miatt nem öltött nagyobb méreteket a pásztorkodás. Az 1749-es bárány

és kecskeösszeírás mindössze 9 kecskét mutat ki.⁷²

1753-ban 12 embernek összesen 20 kecskéje volt, és a feltüntetett 18 bárány egy emberé /Kiss Gergelyé/.⁷³

Bár a többi állattartásra nézve nem maradtak fenn összeírások, mégis feltételezhetjük, hogy különösen a marhatartás lehetett jelentős /az igavonás miatt is/. Ezt látszik bizonyítani az az 1760. május 22-én kelt megyei közgyűlési jegyzőkönyv, amely a súlyos marhavészt szenvedett Sukorónak adókönnnyítést helyezett kilátásba.⁷⁴

A földek művelési rendszere

A buzatermelés jelentősége

Az 1745. évi uradalmi összeírás egyértelműen utal a kétnyomásos, ugaroló talajművelésre,⁷⁵ minek értelmében: "négy földből két őszi és tavaszival elvettetik, 2 marad ugarnak, vagyis más esztendőre." Az összeírások a termés szerkezetében a buza, ezen belül is az őszi buza tulsulyát tükrözik. 1731-ben 284 kereszt őszi és 20 kereszt tavaszi buzát találunk a tizedösszeíráson.⁷⁶ 1736-ban őszi vetés 233 kereszt, nyári 19 kereszt, gerschli 16 /árpagyöngy/.⁷⁷ Az 1737-es szintén decimális conscriptió 346 kereszt őszi buzát tüntet fel, gerschlit 22-t.⁷⁸ Az 1739-es decimális conscriptió⁷⁹ a vetőterületek nagyságát

is feltünteteti pozsonyi mérőben /annyit lehetett bele vetni - 1 pozsonyi mérő 62,5 l - kb. 600 öl terület/. Ennek értelmében 12 db 1 pozsonyi mérős, 7 db 2 pozsonyi mérős, 6 db 3 pozsonyi mérős, 4 db 4 pozsonyi mérős. Különösen akkor válik érdekessé ez az összeírás, amikor az 1745. évi összeírásból megtudjuk, hogy az uraság az egész helyes /telkes/ jobbágy vetésterületét 16 pozsonyi mérőben szabja meg, tehát a telkek hihetetlenül nagy aprózódásával találkozunk.

A művelési kényszer meglétére utal ugyanez az összeírás, miszerint az őszi vetést a Velence felé eső földekre írja elő. Különösen nagy jelentősége van ennek Sukoró vonatkozásában, mivel rétjük /nem legelő!/ meglehetősen kevés van /Vagyon kevés réttyek Szilvás felé - egész helesnek 1 szekér szénát termő"/⁸⁰ azért az aratás, betakarítás után a jószágot ráengedték a tarlóra. Ha lett volna olyan termés, amely később érik - a legelő/ marhák tönkretették volna.

A művelési kényszeren kívül a falu közelében helyezkedett el a kender, a káposzta és más haszonnövények területe, amelyek azonban nem jelentettek számottevő mennyiséget a termelés szerkezetében. Nyomokban fellelhetőek a köles és a zabtermelés kimutatásai is, szintén elenyésző mennyiségben.

A főbb állami szolgáltatások, adók

A parasztok verejttékes munkájának gyümölcsét az állam és a földesurak egymással versengve próbálták kisajátítani. "Az uralkodó osztály, mint Európa-szerte mindenütt, Magyarországon is kialakította a maga "örök és természetes" jogait a parasztság által termelt javak elsajátítására."⁸¹

Az egyik legfőbb az állami terhek közül a katonai szolgáltatás volt. Az 1715. évi VIII. tc. életbe léptette az állandó hadsereget, s ezzel állandósultak az eddig csak időnként fellépett szükségletek és terhek, melyek a lakosság vállaira nehezedtek. Most már nemcsak arról volt szó, hogy időlegesen egyes kisebb vagy nagyobb csapattestek vonuljanak át az egyes megyék területén, hanem arról is, hogy egyes ezredek megtelepedjenek, s állandó téli szállást találjanak.⁸² Az elszállásolások a legvisszariasztóbb jelenségek közé tartoztak. A megszállott faluban visszaélések voltak napirenden, a rend helyreállítására kiküldött bizottság pedig általában a katonaságnak adott igazat.

Az 1725-ben kelt panaszlevél szerint a német megszállók feldúlták a falut.⁸³ Az elszállásolás során voltak állandó kvartélyok és időleges megszállások.

/Ez utóbbi főleg télen./ Az elhelyezett katonaság kétféle porciót kapott: orális és equilis, azaz ember és ló számára nyújtott ellátást. Az orális porció napi egy font husból és két font kenyérből állott. A ló porció napi hat font zabot, nyolc font szénát és heti 3 csomó szalmát tett ki. Voltak még egyéb szolgáltatások is, pl.: só, gyújtó, stb.

A legénység általában a házigazdával lakott egy fedél alatt. A tiszteket az un. kvártélyházakban helyezték el. Egy összeírás alkalmából a XVIII. szd. elején felmérték azt, hogy a sármelléki járásban milyen minőségű kvártélyházak találhatók. E szerint Sukoró községben hadnagy részére egy ház, két szoba, egy pince, istálló négy ló részére. A ház anyaga: az alap kőből, a többi durva téglából /fundamenta ex lapidibus reliqua ex tegulis crudis/,⁸⁴

Valamelyest enyhített a terheken a későbbiek során un. körzetek szerinti elosztás, mikor is egy-egy zászlóalj állományát több községben helyezték el. Ezt bizonyítja a Pretloch-féle vértés katonaság 1763. április 30-tól számított elszállásolása, melynek második zászlóaljból két közlegény /Gregárii/ Sukorón nyert elszállásolást.⁸⁵

Gyakran történtek visszaélések a hadiadó beszédése körül, gyakran megpróbálták többször is beszédni. Maga az adózás porták szerint történt. A portákat

országosan 1715. és 1720 között számlálták össze, de Fejér vármegye ezt nem tartotta elfogadhatónak, és új felmérést készített, amely igen értékes adatokat tartalmaz Sukoróra nézve.⁸⁶ /Utána 1727, 28./ Eszerint Sukorón 5 jobbágyporta után adóztak, egy jobbágyra eső pénzérték 162 Ft 8 denár, egy jobbágyra eső költség /megyei/ 34 Ft 73 denár.

Az adókivetéseket a megye foganatosította falvakénti, dikák utáni kivetéssel.

Jól tükrözi mindezt az 1730. március 28-án kelt községenkénti dica és adóösszeírás, melynek értelmében Sukoró 83 2/4 dica után 338 Ft 17 1/2 dénár adót fizet.⁸⁷

A földesurnak járó szolgáltatások és a földesuri
gazdálkodás alakulása az urbérrendezésig

A falu továbbra is zálogbirtok marad, erről tanuskodik a kamara könyvelőjének elismervénye arról a 10.000 Ft-ról, amellyel a komáromi jezsuiták a Jakusich György által átengedett birtokok zálogjogát meghosszabbítják.⁸⁸ A sukoróiak az 1732. május 1-i összeírás szerint szerződésben álltak az urasággal /- ezt később tagadják -/, melynek értelmében évenként adtak a rendháznak: 60 Ft censust, 30 ludat, 50 kapant, 40 tyukot, 160 tojást, 30 icce vaját, 1 őzet, 1 hizott ártányt.⁸⁹

Egy 1745-ös uradalmi összeírásból megtudhatjuk, hogy a földesurnak a falu határában nincsen földje, se szölleje, se rétje. A sukoróiaknak a pázmándi, a verebi, az agárdi határban kellett robotolniuk. A gazdálkodás még mindig kétnyomásos jellegű.

A faluban két "iparos" található ebben az időszakban. A mészáros: "az uraságnak semmit sem ad, a falunak ad 20 font faggyut és fél bőrt", /nincs is mindig mészárosuk/. A kovács: szintén semmit sem ad az uraságnak, a kimutatás szerint földműveléssel is foglalkozik.⁹⁰

Az összeírásokon 1731-től kezdődően egyre többet találkozunk a "megváltás" szóval, amely a szolgáltatások egyre sürűbb pénzbeli megváltására utal. Feltűnő azonban a "sarlópénz" rovat bővülése, amely az elszegényedést is tükrözi. /Ez pénz a földesurnak a gabonakilenced helyett a szegényektől./

A falu határában az uraság kezelésében kőbánya is létezhetett, mivel egy 1760. júl. 13-án kelt irat szerint a lovasberényi malom építéséhez gróf Cziráky Györgynek a rendház szállítja a követ a falu határából.⁹¹

Mária Terézia egyre jobban működő állami adminisztrációja felismerte, hogy mivel a jobbágyságnak az uraihoz való viszonya nem egységes, nem képes

rendszeresen és állandóan megterhelhető adóalapot biztosítani a birodalom számára: "Az urbérrendezést főleg a volt királyi országrészeken uralkodó állapotok kényszerítették ki, ahol a majorságokon követelt, olykor heti 2-3 robotolás valóban tulhajszolta a parasztságot és szinte képtelenné tette állami adói fizetésére."⁹²

Igy "az urbárium a földesur és a jobbágys viszonyát, amelyet az uralkodó osztály lényegében magánjognak tekintett, állami ellenőrzés alá vonta, sőt országosan egységes állami szabályozásnak vetette alá."⁹³

Az urbárium bevezetését megelőzően felmérték a jobbágyság helyzetét, eskü alatt tett vallomás alapján.

A sukorói jobbágyságok a kilenc kérdőpontra adott esküjüket 1768. április 8-án tették.⁹⁴ A válaszok jól tükrözik a falu helyzetét, szolgáltatásait.

A kérdések a következők voltak:

"Volt-e a helységnek urbáriuma, vagy szerződés, illetve szokás alapján szolgált a földesurnak; mekkora szántó és rét tartozott az egész telekhez; mennyi robottal és egyéb szolgáltatással tartoztak a jobbágyságok a földesurnak; mik voltak a beneficiumok, illetve maleficiumok; voltak-e pusztatelkek és kik használták ezeket; örökösök-e vagy szabadmenetelűek voltak-e a jobbágyságok?"

Zólyomi Mihály, Parkas István, Kollár Sámuel, Horváth János, Horváth Péter és Horváth József jobbágyok megesküdtek, hogy: "Ezen helységnek mindekkoráig szolgálattyról urbáriumok nem volt. Mivel sem urbáriumuk, sem contractusuk nem lévén, nem is produkálhatják." Tehát az 1732-es szerződés már nincs érvényben, és súlyos terhei miatt jobbnak látták nem is hivatkozni rá.

"Az uraságnak szükségéhez képest és az falunak erejére nézve mind télen, úgy nyáron szekeres és gyalog munkát, amidőn és mennyi kívántatott megtették, erősebb munkára összeve fogván, ketten két marhát, könnyebb munkában pedig ki-ki két marhával tette szolgálattyrát."

Tehát a robot sem mennyiségében, sem pedig időben nem szabályozott, sőt a "kettőzés sincs konkretizálva". "Mivel maguknak malmok nincsen, legközelebb egy-két fertály mérföldnyire vagyon, hanem szárazosság údeiben messzebb is kölletik nékiek menni." /A legközelebbi malom Lovasberényben volt./

"Minden éven szokott az uraságok magok határjaiban tűzrevaló fát minden gazdának ingyen adni, ... úgy nem különben épületre való fát is fele áron, mint külső embereknek engedni." Ez egy igen lényeges pontja az eskünek, mivel az urbérrendezés után a "faizás"

jelenti az egyik legfőbb problémát az uraság és a jobbágyság között. /Az uraság megtiltotta a faizást./
"Vagyon ismét engedelmeik maguk szükségekre nádlásra is." /A rendezés után e körül is vita folyik./
"Vagyon továbbá magok határjokban elegendő szőlő-hegyek, ezért fél esztendeig való szabad bor árultatásuk vagyon. Cenzuson, robottván és az kilenceden kívül egyéb terheltségük nincsen. Bir ezen kívül ez helység számára különös rétet is végtől fogva, melyen esztendőnként 20 szekér széna terem, nem különben 5 mérőre való szántóföldet." /Ezek a területek a későbbiek során "elméretnek" és nagy pereskedés tárgyává válnak./

"A szántóföldjeiket mivel ősön maguk mérték ki, ezért tuggyák mi legyen beléje." /Művelési kényszer!/
"Ekkoráig mindenféle terményből, úgy mint nemcsak gabonából, hanem kukoricából, káposztából, és kenderből is ki szokták a kilencedet adni és Husvétii ajándéknak egy bárányt, egy malacot, egy pulykát, egy pár kacsát, egy pár kappant, 5 pár csirkét szokott az egész helység az uraságnak adni. Bor kilenced alkalmasságával pozsonyi akóval szokott az uraság élni.

Ezen helységnek határjában vagyon még négy fél helységhez való szántó és rét, úgy mint Deserta Sessiók, mivel ez ideig is gazdájuk nem találkozik.

Ezen helységben lévő jobbágyság örökösök."

Anno 1868 die 8^a mensis Aprilis Populionis Tokoro' Flothui M.
beni adiacentis, et ad V. Residentiam Soc. Jesu S^{cu}. Comaromiensis
perlinendis primoribus, et senioribus infrascriptis loci Incolis ad novem
Idealia puncta interrogatis deponitis praevie juramento praesentibus ex parte
Dominii Patris ac S^{cu}is Dominis Francisco Francisco Francisco
Habeas Inmentaris, et Joanne Nagy Spano Dominatibus regenda
elicerunt.

Michael Tokomi: Iudex Primarius.

Stephanus Sarkas Legistrator.

Samuel Kollar } Invasi.
Joannes Horvath }

Petrus Horvath } ex Rebe

Josephus Horvath } Comuni.

Ad 1um. Exon Helysegnak mindenkoraig orolgalat.
johrol Urbaniumot nem volt.

Ad 2um. Mivel sem Urbaniumot, sem Contractumot
nem lévén nem is producálhatják.

Ad 3um. Az Urbaniumot szükségéhez képest és az
Talanak erejére nézve mint félén egy nyá,
nem orokos és gyalog munkát a földön és
mennyi kívántatott megvették. erősebb munk
kann öfre fogva kétten négy marhat köm
nyebb munkában pedig ké k. két marha,
vot lett orolgalatját.

Ad 4um. Malomba való járástok, mivel magotnak
matmot nincsen. / legközelebb egy és két far,
súly mérföldnyire vagon, hanem orokos,
ideiben megvették és költötték nekik nem.
"legelő" mezejét marhajothoz képest elegendő
vagon; minden idén orokott az Urbanium
magot határozottan kúre való fát minden
Tandának két egyorok, két doboros és ké,
részekre ingyen adni, és nyilas orokot kúre,
tani, egy nemkülömben épületre való fát
is fele áron mint mint kúre em becsnek
engedni. — Vagyon ismét engedelmek ma
got orokosokra nádávaris. Vagyon
továbbá magot határozottan elegendő
orokos Hegyet, ugyan arént fél eorokosig
való orokos bór árutalavot vagon, Pen
orokos, doboros és a kúre eorokos kúre

egyéb

A válaszok mintegy keresztmetszetét adják a falu gazdálkodásának, szolgáltatásainak. Külön kiemelésre kívánczik az a tény, hogy a falu jobbágyait örökösöknek mondják.

Az előzőekben tárgyalt 1696. évi összeírás még különbséget tesz örökös és költöző jobbágyok között ebben a faluban is. A családok származtatásával kimutatható a continuitás, - ugyanazon nevekkel találkozunk, de most már mint örökös jobbágyokként.

A protestánsok vallási, szellemi élete a jezsuiták birtokán

A falu lakossága, dacolva a jezsuiták akaratával, szinte a végsőkig ragaszkodott protestáns hitéhez. Az 1632-es dömsödi zsinaton Sukoró lakosságát Erdélyi Ferenc képviseli /aki Brassóból származott a faluba/.⁹⁵ Az 1713-as nagykőrösi zsinaton pedig Tatai János prédikátor.

1731: az alsó dunamelléki egyházkerületnek a baranyaival való egyesülésekor összeírják az egyházakat és prédikátorokat, ebben az időpontban Sukorón Unyomi János a prédikátor.⁹⁶

1748-ban bekövetkezett halálakor a protestáns lakosság engedélyt kér a főpap uraságtól, hogy új prédikátort vehessenek magukhoz. Az uraság az engedélyt meg-

adja, a falu pedig "nehogy a késedelmért veszedelem származzék, elfogadják prédikátorul és iskolatanítóul egy személyben a Senior által javasolt Rékasi Györgyöt."

Azonban választásuk - úgy látszik - nem volt szerencsés, mivel a prédikátor a Superintendensnek a vértessaljai seniorhoz írt dorgáló leveléből kiderül, hogy az - ugyan magyar iskolát végzett prédikátor - "a hivatalra teljesen alkalmatlan."⁹⁷

Az 1750. szeptember 2-án Dabason tartott kongresszuson mégis Rékasi Györgyöt avatják Sukoró prédikátorává.

A protestáns lakosság helyzetét még az is súlyosbította, hogy a faluban - bárcsak elenyésző arányban - katolikusok is laktak, akik a rendfőnök uraság támogatását élvezték.

Az 1733. február 23-án kelt Acsády Ádám veszprémi püspök által készített jelentés⁹⁸ a többségükben református vallásu helységek között sorolja fel a falut, amelyben református lelkész van, de katolikus részről filiális /Pázmánd/.

Egy 1745. évi egyházi összeírás szerint⁹⁹ a falunak összesen 50 katolikus lakosa volt.

Kor szerinti megoszlásuk:

7 éven felüli /capaces/	40
7 éven aluli /incapaces/	10
párok	15

A reformátusok tulsulyáról tanuskodnak a canonica visitációk is,¹⁰⁰ de a falu vallási összetételét legjobban egy 1751-ben készült összeírás tükrözi,¹⁰¹ mely szerint a 44 családból 5 rom.kath., 1 lutheránus, 38 pedig kálvinista volt.

A reformátusok megaláztatását bizonyítja a vértessaljai Seniornak a Superintendenshez írt azon levele,¹⁰² amelyben arról tudósít, hogy Fejér megyében a szolgabírák körlevelekben harangjaik elvesztésével fenyegetve parancsolták meg a reformátusoknak, hogy a községükbe érkező bucsujárókat harangszóval fogadják. "A hívők pedig a katolikusok által különböző módon bosszantatnak."

Oktatásügy

Az 1723. évi törvény a helytartótanácsra bízta az oktatás-nevelés ellenőrzését, de mindez csak formális volt eleinte.¹⁰³ /III.Károly 1723. évi decretuma 105. cikkely./ A népiskola a XVIII. szd-ban meglehetősen alacsony szinten állt.¹⁰⁴

Egy 1745-ös uradalmi összeírásból értesülhetünk arról, hogy a faluban a prédikátor mellett iskolamester is tevékenykedik.¹⁰⁵ A javadalmaik felsorolásából kitűnik, hogy az iskolamester jövedelme fele a prédikátorénak, és mindketten dézsmát is fizetnek.

Egészségügy

Orvos, illetve baba működéséről írásos feljegyzés ebből az időszakból nem maradt fenn. A lakosság összetételében a gyermekek aránytalanul nagy száma bizonyítja, hogy közülük csak kevesen érték meg a felnőtt kort. Falunkra is jellemző ez a helyzet, amelyről így ír Szántó Imre:¹⁰⁶

"Hazánkban az egészségügyi állapotok a XVIII. szd.-ban igen szomorú képet mutatnak. Az elmaradott, kizsákmányolt tömegeket járványok tizedelték. A szegény jobbágy inkább bizott a javasasszonyban, mint az orvosokban."

AZ URBÉRRENDEZÉS SUKORÓN

Sukoró helyzete, telekmegoszlása a megyei adatok tükrében az urbérrendezéskor

"Bárándy Jánosnak, a XVIII. szd. második felére vonatkozó adatai szerint¹⁰⁷ Fejér megye teljes hasznavehető földterülete ekkor 1.008.140 magyar hold." Ebből az urbérrendezés idején a szántó 26 %-a, a rétnek pedig alig 15 %-a volt az urbéri lakosság birtokában. Az urbérrendezés előtt a megyében a szerződéses jobbágységek számának aránya 65,8 %, az urbárium szerint szolgálóké 5,5 %, addig a szokás szerint

szolgálatot teljesítő helységek számának aránya
28,7 %. Ezek közé tartozott Sukoró is.

Az urbérrendezéskor megállapított telki állomány Fejér megyében a következő volt: az egész telekhez tartozó szántó az első osztályban 22, a második osztályban 24, a harmadik osztályban 26 hold, a rét pedig 8, 10, 12 kaszás.

Sukoró területét - a rossz földminőség miatt - a III. osztályba sorolták. Ebben eltér a megyei átlagtól, mivel ott a szántóföldek megoszlása:

I. osztályban 59,95 % - a helységek 36,99 %-a

II. osztályban 36,37 % - a helységek 52,05 %-a

Fejér megyében a telkes jobbágyság több mint 60 %-a a negyed teleknél kisebb kategóriába tartozott.

Sukorón szinte 100 %. A telekátlag: 0,2 - Fejér megyében az egyik legkisebb.

A megye urbéres népességének 71,3 %-a a világi nagybirtokosokhoz tartozott, az egyházi birtokosok kezén csak 15,24 %-a volt az összes urbéresnek. Sukoró is ez utóbbihoz tartozott, tehát jellegében eltér e megyére jellemző világi nagybirtokétól, mivel a komáromi jezsuita rendhez tartozott.

Az 1767. évi január 13-i urbéri rendelet értelmében Fejér megyében az urbérrendezést 1768. április 6. és 28. között hajtották végre.

Győri Ferenc királyi biztos 1768. április 29-én jelentette a helytartótanácsnak az urbérrendezés befejezését.¹⁰⁸

Az urbárium bevezetése Sukorón 1768. április 27-én

A 9 kérdőpontra adott válasz és az urbárium kiadása között mindössze 19 nap telt el, tehát gyorsan döntöttek a felsőbb szervek.

A község urbárium 1768. április 27-én kelt.¹⁰⁹

Az urbárium a falu lakosainak súlyosabb terheket hozott az eddigieknél. Mind az ajándékok, mind a robotolás területén megnövelte szolgáltatásaikat, hiszen Fejér megyében egyetlen birtokon sem érte el a robot tényleges száma az 52-t, így Sukorón sem.

Az alább felsorolt terhek a 9 kérdőpontra adott válaszokhoz képest igen súlyosak.

Terhek: 935 nap marhás vagy 1870 nap gyalog robot, 57 Ft árenda, 11 2/8 öl tűzifahordás, 68 2/4 font fonás, 11 2/8 ital vaj, 22 1/2 kappan, 22 1/2 csirke, 135 tojás.

A III. osztályunak minősített urbéres területe a falunak 426 hold szántó és 90 hold rét volt.

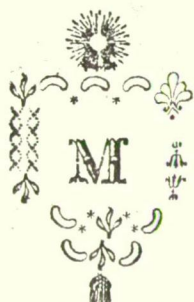
Az urbéresek száma: 57.

URBARIOMA

Superior névű Helységnek

ELSŐ PUNCTOM.

Jobbágy Ház - Hellynek Mivoltáról.

Ivel az Jobbágyoknak köteleiségeit, 's-minden adozásit az §. I. Jobbágy Hellyeknek voltához, és minéműségéhez költetik szabni, ezek pedig nem mindenütt egyerányosak, hanem az Határoknak mivoltához, és azoknak egyéb haszon vételeihez, vagy - is Fogyatkozáshoz szükséges azokat alkalmaztatni, azért ezen *Superior névű Helységben* egy egész Jobbágy Ház-hellynek belső fundúsa, az az Ház-hellye, annak Udvara szórós, és veteményes kertye olly nagy, és téres helyt foglallyon, a' minémű két Pofonyi mérő mag alá kivántatik, a' mennyivel pedig azon belső fundus kissébbnek találatik, aztata' külső szántó földekben, vagy rétekben költetik helyre hozni, ellenben a' mennyire két Pofonyi mérőnél nagyobb lészén, tehát az a' külső Appertinentiákban számlálatsék, hanem ha csak olly kevésfél föllül halladná, hogy egy fertály mérőnél többet nem lenne, az ollyan csekélységet nem méltó tekintetben venni.

Külső Appertinentiákból pedig ugyan egy egész Jobbágy Ház- §. II. helyhez *Superior* hold szántó föld, minden egy holdban két Pofonyi mérőt számlálván, és Rét *Superior* székérre való, mivel Esztendónként *hátsz* vagy *egy* kaszáltatik, adattatsék.

Telekmegoszlás: 110

33 jobbágy 2/8-os telken

24 jobbágy 1/8-os telken

Összesen: 11 2/8 telek

Az urbéri rendeletet végrehajtó biztos szerint a belsőség és a rét illetőséget 46 2/8 holddal ki kell egészíteni. A későbbiek során ez meg is történik.

Vizsgáljuk meg, hogy az ajándékok és a robot növekedésén /- amelynél kikötik, hogy az uraság csak szántáskor veheti igénybe a négy marhas robotot -/ kívül milyen változást hozott az urbárium a falu életébe: Az urbárium első pontjában meghatározzák a jobbágytelek nagyságát. Ez 26 hold szántó és 17 szekérre való rét /egyszer kaszált/. Itt említem meg, hogy a falu közös rétjeiről, legelőiről nem tesz említést, amely a későbbiek során - különösen a földesur váltás után - igen sok bonyodalomra ad okot.

A második pontnak a borkiméréssel foglalkozó alpontja nem hozott változást, hiszen Szent Mihály naptól Szent György napig engedélyezi a bormérést a jobbágyoknak, ami tulajdonképpen az eddigi szokás megerősítése volt. Ez a pont igen jelentős a falu lakosságára nézve, hiszen Sukoró már a középkorban is jelentős bortermelő község /meleg, vulkáni talaj/.

A faluban kelt folyamodványok szinte mind foglalkoznak a szőlők körüli ügyes-bajos dolgokkal /pl. a földesur a kilencedet ne borban, hanem mustban vigye/. Külön érdekesség a második pont harmadik paragrafusa, amely az épület- és tűzifa juttatást szabályozza a jobbágyok számára. A 9 kérdésre adott válaszban a jobbágyok azt vallják, hogy az épületfát féláron kapják. Ebben a kérdésben az urbárium kedvezményt hozott azzal, hogy az épületfa juttatást is ingyenessé tette. Ennek azonban nem sokáig örülhettek a falu lakói, mert a jezsuiták távozása után az új földesur, a Fehérvári Káptalan ezt a jogukat megvonta.

A 3. pont, amely a robottal foglalkozik, országszerte nagy érdeklődésre és vitára tarthatott számot, hiszen a robot duplázása mindenütt nagy problémát jelentett, mivel az uraság rendszerint mindig a legnagyobb dologidőben vonta el saját munkája mellől a jobbágyot.

Az urbárium egységesen kaszálás és aratás idejére írja elő a robot megduplázhatóságát. Sukorón ezt megtoldják a szürettel. Mindezt azonban úgy, hogy "az egész házhelyes a duplázást úgy végzi, hogy legfeljebb egyszer marhás és kétszer kézi munkát tegyen; a félfertályos és nyolcados csak az egy hétre számlálандó robottyát duplázza."

Az utolsó, de talán egyben a legérdekesebb betoldással

Stora Rön. Högskolei Skolans
 Skollarin

Kereft és Vezeték Nевek		Jobbágy Hellynek Minémisége.		Kilenczed		Adozások.			
Jobbágy Hellynek	No.	Belső	Külső	Nap.	Flor.	ölly.	Funt.	leze.	No.
		Mivolta.							
Posonyi Möröre-való.		Szántó Föld Hold.		Eszkendő-béli Szolgálat a vagy Robot		Eszkendő-béli Arenda.			
Rét Szekérre-való.		Marhás Robot Rét Marhával. Szántó Föld Hold. Rét Szekérre-való.		Vagy e' hellet kézi Szolgálat.		Tüizre-való Fa.			
Marhás Robot Rét Marhával. Szántó Föld Hold. Rét Szekérre-való.		Vagy e' hellet kézi Szolgálat.		Fonyás.		Ki-főzött Vaj.			
Kappany.		Csérke.		Tojás.		Belső Sundymak vag. Rét. deficiaria applicatio.			
Stora Rön. Högskolei Skollarin		Skollarin		Stora Rön. Högskolei Skollarin		Skollarin			
Stora Rön. Högskolei Skollarin	1	1	2	12	1	1/2	1/2	1/2	1
Stora Rön. Högskolei Skollarin	2	2	2	12	2	1/2	1/2	1/2	2
Stora Rön. Högskolei Skollarin	3	3	2	12	3	1/2	1/2	1/2	3
Stora Rön. Högskolei Skollarin	4	4	2	12	4	1/2	1/2	1/2	4
Stora Rön. Högskolei Skollarin	5	5	2	12	5	1/2	1/2	1/2	5
Stora Rön. Högskolei Skollarin	6	6	2	12	6	1/2	1/2	1/2	6
Stora Rön. Högskolei Skollarin	7	7	2	12	7	1/2	1/2	1/2	7
Stora Rön. Högskolei Skollarin	8	8	2	12	8	1/2	1/2	1/2	8
Stora Rön. Högskolei Skollarin	9	9	2	12	9	1/2	1/2	1/2	9
Stora Rön. Högskolei Skollarin	10	10	2	12	10	1/2	1/2	1/2	10
Stora Rön. Högskolei Skollarin	11	11	2	12	11	1/2	1/2	1/2	11
Stora Rön. Högskolei Skollarin	12	12	2	12	12	1/2	1/2	1/2	12
Stora Rön. Högskolei Skollarin	13	13	2	12	13	1/2	1/2	1/2	13
Stora Rön. Högskolei Skollarin	14	14	2	12	14	1/2	1/2	1/2	14
Stora Rön. Högskolei Skollarin	15	15	2	12	15	1/2	1/2	1/2	15
Stora Rön. Högskolei Skollarin	16	16	2	12	16	1/2	1/2	1/2	16
Stora Rön. Högskolei Skollarin	17	17	2	12	17	1/2	1/2	1/2	17
Stora Rön. Högskolei Skollarin	18	18	2	12	18	1/2	1/2	1/2	18
Stora Rön. Högskolei Skollarin	19	19	2	12	19	1/2	1/2	1/2	19
Stora Rön. Högskolei Skollarin	20	20	2	12	20	1/2	1/2	1/2	20
Stora Rön. Högskolei Skollarin	21	21	2	12	21	1/2	1/2	1/2	21
Stora Rön. Högskolei Skollarin	22	22	2	12	22	1/2	1/2	1/2	22
Stora Rön. Högskolei Skollarin	23	23	2	12	23	1/2	1/2	1/2	23
Stora Rön. Högskolei Skollarin	24	24	2	12	24	1/2	1/2	1/2	24
Stora Rön. Högskolei Skollarin	25	25	2	12	25	1/2	1/2	1/2	25
Stora Rön. Högskolei Skollarin	26	26	2	12	26	1/2	1/2	1/2	26
Stora Rön. Högskolei Skollarin	27	27	2	12	27	1/2	1/2	1/2	27
Stora Rön. Högskolei Skollarin	28	28	2	12	28	1/2	1/2	1/2	28
Stora Rön. Högskolei Skollarin	29	29	2	12	29	1/2	1/2	1/2	29
Stora Rön. Högskolei Skollarin	30	30	2	12	30	1/2	1/2	1/2	30

[illegible]

szintén a harmadik pontban találkozunk, ez pedig a 8. alpontban a házas zsellérekre vonatkozik.

"A házas zsellér semmi duplázásra nem köteles és ha földjei egy félfertályosnak részit föl nem érik, azok-
rul csak kilencedet ad és akárki más egy félfertályos-
nál kevesebbet birjon csak házas zsellér gyanánt tar-
tassék." Tipikus példájával találkozunk itt annak a
folyamatnak, melynek során a kis telekkel rendelkező
jobbágy fokozatosan zsellérsorba jut. Az alig 100 év-
vel későbbi legelő elkülönítéseknél már igen jelentős
részét jelentik a sukorói lakosságnak.

A falu lakossága nem fogadta kitörő lelkesedéssel az
urbáriumot, amely a "faizást" kivéve csak újabb ter-
heket rakott rájuk. Hiába irták a rendelet életbelé-
pése után könyörgő, megindító leveleiket a "régí szo-
kás" visszaállításáért, ez az urbárium határozta meg
még igen hosszú ideig a falu életét.

UJBÓL A KÁPTALAN "VÉDNÖKSÉGE" ALATT

A jezsuita rend feloszlatása után Sukoró ismét
káptalani birtok lesz. /1744/¹¹¹

A falutól származó járandóságot ismét számba veszik
az új tulajdonosok. Új jelenséggel találkozunk az

uradalom gazdálkodásának áttekintésekor: ez pedig a juhtartás.

Az 1777. évi aug. 9-én kelt összeírás szerint¹¹² Sukorón egy juhakól található, amely 500 juhot fogad be. Az akol mellett uradalmi juhászház található, vályogból, nádtetővel, szoba, kamra, konyha, s pince a juhtejnek.

Az uradalom évi bevétele:

16 hold allodiális szántó, melybe kétszerest vetnek 29 Ft 86 $\frac{2}{3}$ den. értékben. /Ez a szántó az urbérrendezés előtt nem volt./ Allodiális rétről 53 Ft 33 $\frac{1}{3}$ den. Kocsmálás költsége tiszta haszon: 83 Ft. Mészárszék árendája: 67 Ft 24 denár. /A mészáros az urbérrendezés előtt nem fizetett a földesurnak !/ Halászat árendája: 96 Ft. /Uj bevételi forrás, eddig ez sem volt !/

Pálinkafőzés: 5 Ft.

Census domalis: 54 Ft.

Robot a 10 egésztelek után 520 igás vagy 1040 kézi - 173 Ft 33 $\frac{1}{3}$ den. /Már a robotot is átszámítják pénzbe !/ Culinarie: 8 Ft 50 den.

Tüzifa szolgáltatás helyett 100 kéve nádat kér az uraság /10 Ft értékben/.

2 hosszú fuvar 1 Ft 33 $\frac{1}{3}$ den.

Kilenced: 158 urna bor, 103 mérő kétszeres, 12 mérő árpa, 14 mérő zab, 20 mérő kukorica, valamint a káposzta, kender és báránykilenced megváltása.

A kilencedből összesen 263 Ft 01 2/3 den.

Az uradalom összes bevétele: 1233 Ft 62 1/3 den.

Az adatokat elemezve kitűnik a szolgáltatások pénzbeni megváltására való törekvés. Szembeszökő még a buza helyett a kétszeres termelésére való áttérés is.

A falu gazdasági, szellemi élete a XVIII. szd. végétől a XIX. szd. közepéig

Az urbárium bevezetésének hatása, a jobbágyság pereit

Az 1774-75-ös conscriptió még teljes egészében az urbárium jegyében született, bár reklamációk voltak. Pl.: A református egyház reklamált, "mivel a rendezésnél a református parokiális fundusok is elmerettek."¹¹³

Igéretet kaptak, hogy más fajta földből pótolni fogják, mivel azonban a káptalan semmit sem tett ennek érdekében, a vármegyéhez fordultak, amely folyamodványukban¹¹⁴ az 1647. évi törvényre hivatkoznak, mely szerint jár a föld a prédikátornak és az iskolamesternek. A káptalan megígérte még a megyegyűlés előtt az

orvoslást, /- nehogy szóba kerüljön az ügy -/ de mégis kettős dézsmát vetett ki rájuk. A falusiak keserűen állapítják meg, hogy "a jezsuiták alatt sem ki-
lenced, sem tized nem vétetett ebből."¹¹⁵

1803-ban Sukoró község jobbágysai miatt tesznek panaszt a vármegyénél, hogy noha 11 egész 2/8 telekkel birnak, mégis 13 egész és 22/26 telek után adóznak. A panasz kivizsgálására a közgyűlés a járási szolgabíró-t küldi ki. A jobbágysók igaza kiderül,¹¹⁶ Zlinszky Imre szolgabíró felhívja a figyelmet e tévedés korrigálására.

Az új földesur egyre többször került összeütközésbe jobbágysaival, mivel a jezsuiták által tett engedelményeket, sőt még a saját kézjeggyével ellátott állami rendeleteket sem tartotta tiszteletben.

Igy pl. Nadap és Sukoró lakói panaszt emelnek a megyénél egy példátlan eset kapcsán. Sukoró területén földet kaptak a földesurtól szőlőtelepítésre. "Most, amikor már végre munkájuk eredményét láthatnák, az uradalom marháit hajította a szőlőkre és letapostatta azokat."¹¹⁷ A mézáróst pedig kötelezi, hogy az uradalomnak 10 juhot vágjon le. /Korábban ezt nem kellett./¹¹⁸ Csöntör István sukorói molnár pedig szerződésszegéssel pereli be az uraságot,¹¹⁹ mivel a malom árendáját önkényesen megemelte.

Az ügy eljut egészen a helytartótanácsig, de ottani tárgyalására már nem kerül sor, "mivel a molnár jobb belátásra tért."¹²⁰

A jobbágyok helyzetének súlyosbodását bizonyítja, hogy új földesurukkal szemben egyre több peres ügyre kényszerülnek.

A káptalan visszaéléseket követ el a kilenced és a tized beszédese körül, nem biztosítja a faizást, nem pótolja a telki járandóság hiányait, stb.

A jobbágyok panaszaik orvoslására ismét a helytartótanács-hoz fordulnak 1804 májusában.¹²¹ Bár a helytartótanács nekik ad igazat és "szigoruan" utasítja a földesurat a törvények betartására, mégis a megyei közgyűlésnek még novemberben is utasítani kell a szolgabíró-t, hogy a sukoróiak panaszára jött helytartótanácsi rendeletet hajtsa végre és az eredményről tegyen jelentést.¹²²

A szolgabíró jelenti /1805 februárjában/¹²³ hogy a földesurat a tizednek és a kilencednek a törvényben előírt behajtására kötelezte. Közli a földesur nyilatkozatát, hogy biztosítani fogja a tűzifa kitermelését "amennyire az erdők csekély volta megengedi." Épületfát azonban nem tud biztosítani. Ezzel az ügyet elintézettnek tekintették.

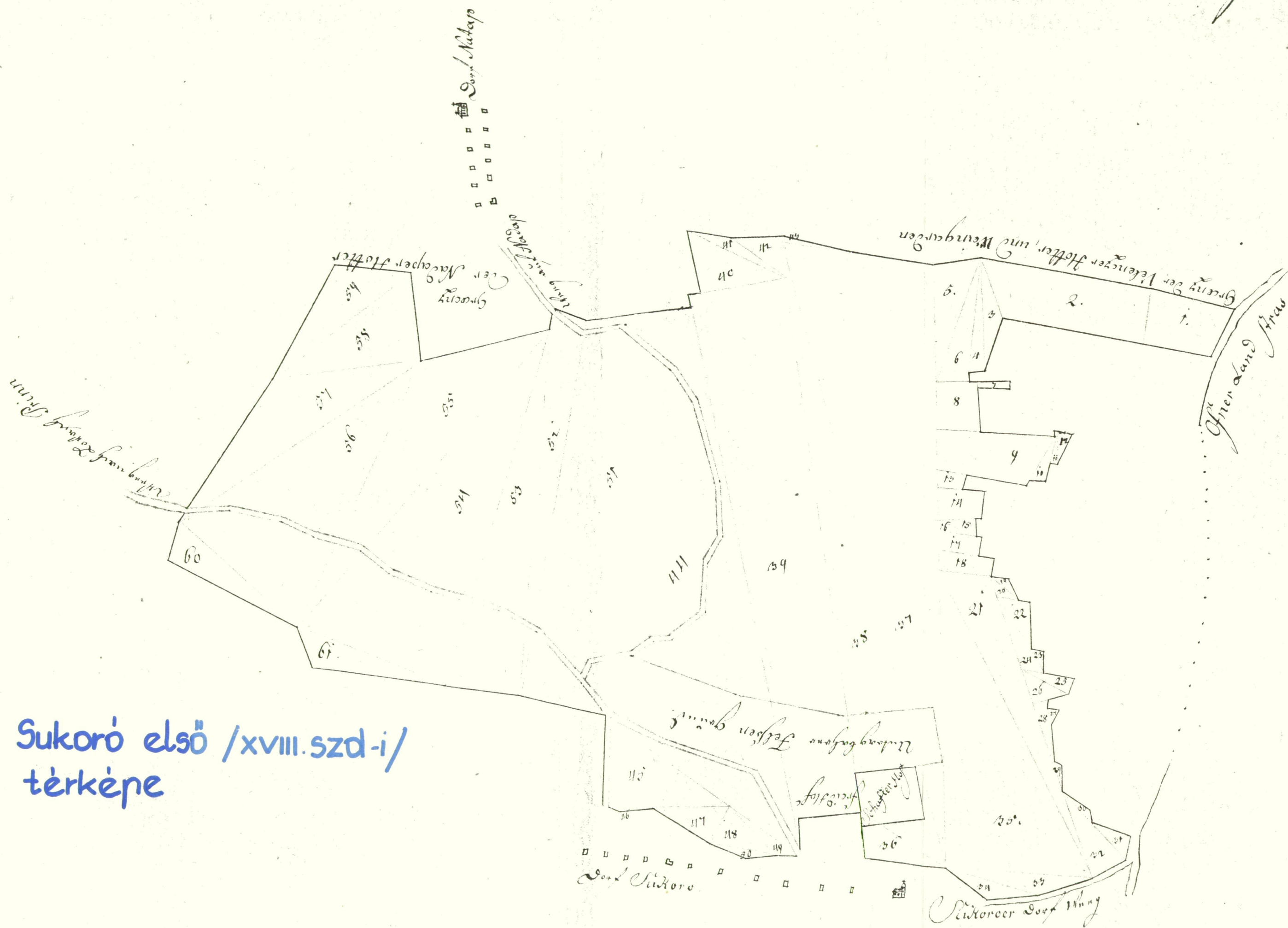
A sukoróiak nemcsak a földesurukkal, de más községekkel is pereskedtek. Különösen vitás hely volt a Velencei-tó, mivel ott az egyes uradalmak, illetve községek területét nem jelölték ki egyértelműen. Mivel békés uton nem jutottak eredményre, maradt az egyetlen ut, a pereskedés.

Több szempontból hasznos forrás az az 1839. évi január 25-i jegyzőkönyv,¹²⁴ amely 14 tanu kihallgatását tartalmazza, akik egybehangzóan azt vallják, hogy a Sukoró és Gárdony között dúló határvitában egyértelműen Sukorónak van igaza, miszerint a "Kenderáztató és a Törzsök János és Kovács János név alatti nád" egyértelműen a falu határához tartozik.

Az önbíráskodásnak már akkor is "hagyományai" voltak a faluban. A jegyzőkönyv részletesen és hosszasan tárgyalja a két falu közötti verekedéseket, mint az "egyszerűbb" ügyintézés módját.

A perek a községnek jelentős érvágást jelentettek, mivel azért még a tanuknak is fizetni kellett. A január 26-án kelt jegyzői kimutatásból kiderül, hogy a környező falvakból jött tanuk fizetést is kaptak.¹²⁵ Ezen per költsége a kimutatás szerint 67 nap, 1 forintjával, plusz élelmezési költség 58 forint fél krajcár. Külön figyelmet érdemel a tanuk "élelmezése", amely kenyérből, husból, borból, pálinkából és főzelékből állt.

Sukoró első /xviii.sz-d-i/
térképe

Hasonló nagy pert viselt a falu - szintén nádügyben - Velencével is.¹²⁶ Ezzel az ügyel már a királyhoz is fordulnak. A hatalmas iratanyagot termelő per két évig huzódik. Guitmann József uradalmi ügyésznek a préposthoz irt leveléből kiderül, hogy az ügyel megbízott "Meszlényi Ferenc táblabíró elfáradt, és különben is majd a szolgabíróval tudatosítja döntését".¹²⁷

Az 1832-36. évi törvények új korszakot nyitottak a falu és a földesur viszonyában, mivel lehetővé tették a legelőelkülönítést, sőt a tagosítást is, lehetővé téve a parcellák és illetőségek végleges megállapítását urbéri perek és új felmérések útján.

A falu ezen nagy "rendbeszedésére" külön fejezetben térek ki.

A falu gazdasági élete, társadalmi tagozódása

A jezsuita rend feloszlatása után készült első összeírás szinte teljes képet ad a falu állattartásáról.¹²⁸

/1774/

E szerint: ló: 66, ökör: 55, tehén: 43, növendék: 7,

juh: 132, disznó: 39, méh: 3 kas.

Szembetűnő az igavonó erő kevés volta, hiszen ez kb. 90 háztartásban oszlik meg.

Az 1774-75-ös dicális összeírás is csak 73 lóról és 50 ökörrel tesz említést.¹²⁹

A növénytermesztésben a kukorica fokozatos térhódítását figyelhetjük meg, az állattenyésztésben pedig a juhok számának emelkedését.

Ez valószínűleg az uradalom juhászatának jövedelmezőségétől kapott ösztönzést. /Az uradalomnak ebben az időszakban 1140 juha van a faluban és ebből 400 db fejős./ A gyér füves, hatalmas kiterjedésű legelők is nagy lehetőséget kínáltak a juhtartásra. Érdekes, hogy ennek ellenére számot tevő juhászat nem fejlődött ki a faluban /a TSZ megalakulásáig, amely kihasználva az adottságokat, jelenleg is hatalmas birkanyájjal rendelkezik./ A kecsketartás viszont fokozatosan kezd fellendülni. Még századunk 50-es éveiben is szinte minden családnak volt kecskéje.

A kecsketartás elterjedése összefüggésbe hozható a falu társadalmának átalakulásával.

A XVIII. szd. vége és a XIX. szd. eleje a zselléresedés felgyorsulásának időszaka. A zsellérek már nem rendelkeznek a tehéntartáshoz elengedhetetlen réttel, a család tej- és tejtermék ellátása így a jóval igénytelenebb kecskével biztosítható.

A falu elzselléresedését mutatják az alábbi adatok:

1770-ben: ¹³⁰

2/8 telkes: 32

1/8 telkes: 25

5 házas zsellér

4 censualista

1774-ben: ¹³¹

2/8 telkes: 30

1/8 telkes: 31

13 házas zsellér

3 más háznál lakó zsellér

7 árendátor

1775-ben: ¹³²

57 jobbágy /74-ben 61/

zsellér: 15

lakó: 4

szolga: 4

kézműves: 4

1784-87-ben: ¹³³

jobbágy: 55

zsellér: 93

egyéb: 9

1828-ban: ¹³⁴

jobbágy: 58

házas zsellér: 85

háználküli zsellér: 18

kézműves: 8

/mészáros 1, csizmadia 2, takács 4, kovács 1/

nemes: 6/8 session 1 család

1830-ban: ¹³⁵

paraszt: 47

zsellér: 109

szolga: 8

A zselléresedés mellett az adatokból még kitűnik, hogy ebben a községben nem alakul ki a jómódu gazdagparaszt réteg. A lakosság homogén összetételű. Iparosainak alacsony száma is a szegénységet, az alacsony jövedelmet tükrözi. A négy takács a juhtenyésztéssel és a kedvező kendertermelési és kikészítési lehetőséggel magyarázható.

A népesség számának, összetételének alakulása a XVIII. szd. végétől a XIX. szd. elejéig

A tárgyalt időszak lakosságának számbeliségre, nemére, korára, vallására vonatkozó adatait részben az anyakönyvek, részben pedig a korszak hivatalos összeírásai őrizték meg. Összehasonlítva a jelenlegi lélekszámmal, megállapítható, hogy a falu lakosságának száma lényegesen nem változott, nem emelkedett. Ez elsősorban a szűkös megélhetési lehetőségekkel, a földinséggel, az átlagosnál mostohább természeti viszonyokkal magyarázható. A XVIII. szd. elején betelepített néhány /azóta elmagyarosodott/ katolikus német családon kívül századunk elejéig - a házasságkötéseket kivéve - szinte nem érkezett idegen a faluba. Az urbérrendezés utáni első lakosságösszeírás nem teljes, mivel csak a 16 éven felüli lakosságot írták össze.

1775-ben a falu /3 osztályba sorolt/ házában 84 család lakott, akiknek 21 16 éven felüli fia és 6 16 éven felüli lánya volt. /A többi lány valószínűleg már férjhez ment./

Egy évvel később, 1776-ban összeírták a házaspárok számát,¹³⁶ eszerint Sukorón 126 pár élt. Tehát, ha összevetjük a házak számával, arra a következtetésre juthatunk, hogy egy házban több generáció is együtt élt. Új házasságot ebben az évben 6 pár kötött, akik közül 5 pár életkora házasságkötéskor 21-25 év között volt. Ez az összeírás már nemre, korra, vallásra lebontva tartalmazza a falu lakosságát.

1776-ban a község teljes lélekszáma: 531 fő, ebből 285 felnőtt és 246 15 éven aluli.

Megoszlás:

34 felnőtt és 35 15 éven aluli katolikus férfi

32 felnőtt és 33 15 éven aluli katolikus nő

94 felnőtt és 89 15 éven aluli akatolikus férfi

104 felnőtt és 80 15 éven aluli akatolikus nő

Vidékiek: 4 felnőtt és 6 15 éven aluli

Szolga: 9 felnőtt és 3 15 éven aluli

Szolgáhlány: 6

Helvét minister /prédikátor/ és felesége

Ebben az évben 43 gyermek született /22 fiu, 21 lány/.

15 katolikus és 28 akatolikus.

A lakosság nemzetiségét tekintve ekkorra már szinte teljesen magyarnak tekinthető. A környező falvakból áttelepült németek csak vallásukat tartották meg.

Bizonyítja ezt az az összeírás, amely 1773-ban a falut magyar nyelvűnek tünteti fel.¹³⁷

Az 1779-80-as táblázatban cigányokkal is találkozunk.

A 3 cigánycsalád mindegyike adózik, kovács és zenész mesterséget űz. A későbbiek során - bár nevük szerepel /Gulyás/ - már nem különböztetik meg nemzetiségüket, tehát a falu befogadta, asszimilálta őket.¹³⁸

A II. József kori népességösszeírás 1784-87-ben 98 házban 137 családot, összesen 608 főt ír össze. Külön érdekessége ennek az összeírásnak, hogy 3 nemes is szerepel benne, ezen kívül a gyermekeket korcsoportonként írják össze.

1-12 éves 78, 13-17 éves 25. A két korcsoport közötti arány 3 : 1 arány is bizonyítja a nagyarányú gyermekhalandóságot, azt, hogy a gyermekek mintegy kétharmad részének nem volt esélye arra, hogy megérje a felnőttkort.

A falu egészségügyi körülményei a XIX. szd. elején

A falu 1830. évi össznépessége: 895 fő /jelenleg sem sokkal több/. Ez a viszonylag békés utolsó esztendő a nagy járványok előtt.¹⁴⁰

A rettegett kór, a kolera 1831. augusztus 12-én éri el a falut, és szeptember elejéig megtizedeli a közösség lakosságát.¹⁴¹

1838-ban torokgyík /diphtéria/, 1840-41 fordulóján himlőjárvány arat a kisgyermekek között.

Orvos nincs a faluban, divik a kuruzslás, a babona. Az elhaltak neve mellett gyakran találjuk betegségük laikus elnevezését, illetve a lelkész találékonyságára bízva az elhalálozás okának megnevezését.

Ilyen elnevezésekkel találkozunk, mint: nyavajás, hideglelés, forró nyavaja, hecticalis, vonaglás, szájfolyás, sorvadás, inláz stb.

Az anyakönyvek az egyházi szertartáson keresztülment egyének vagyoni helyzetét, társadalmi helyét is feltüntetik: úgy mint zsellér, telkes gazda, kisházas stb.

Az egyes évszakokban jellegzetes megbetegedéseket is észlelhetünk, mint halálokot. Így ősszel igen gyakori a "Bor miatt" bejegyzés, amely az alkoholizmusra, illetve a must erjedésekor bekövetkezett mérgezésekre utal /nőknél is!/.

Sukoró község iskolaügye, közművelődése a XVIII. szd.
végétől a XIX. szd. közepéig

A falu oktatásügyével kapcsolatos adataink az 1770-es években megsokasodnak. Ez nagymértékben köszönhető Mária Terézia királynő 1777. évi Ratio Educationisának, mely a közoktatás állami kézbevétele mellett tűzi ki célul, és meghatározza az egyes iskolatípusokban tanítandó ismeretek körét. A megye kötelessége volt ezen rendelet bevezetésének előkészítése, éppen ezért 1770-ben összeírták a megye falvainak tanítóit, tanítványaikat, javadalmukat.¹⁴²

A falunak ebben az évben 2 tanítója is volt.

A katolikus tanító Suczpuk Krisztián 25 tanulóját elemi ismeretekre /írás, olvasás, számvetés/ és katekizmusra oktatta.

Javadalma: az uradalomtól 4 Ft és 4 mérő gabona, 3 mérő szántó és 2 kocsinyi rét.

A református tanító: Pátkay János, 42 tanítványa volt.

Javadalma: 10 Ft és 15 mérő gabona, 10 font só, 5 font faggyu. 7 mérő szántóját a falu művelte.

A tanítás körülményeit jól érzékelteti az a szolgabírói jelentés, amelyből megtudjuk, hogy a reformátusok iskolája olyan rossz állapotban van, hogy többé nem használható.¹⁴³

Az 1773. évi adat is 2 tanítóról tesz említést.¹⁴⁴

1781. április 3-án ismét felméri a tanulók létszámát, amely elkeserítő képet nyújt a községről. A katolikus gyerekeknek nincs tanítójuk, a reformátusoknál is csak 10 fiú és 5 leány jár iskolába.¹⁴⁵

A felmérés hatására valószínűleg intézkedtek is a megyénél, mivel az 1783. januári tanítóösszeírásból kitűnik,¹⁴⁶ hogy mind református, mind pedig katolikus tanítója van a falunak. A református tanulók száma 63, a katolikusoké 7. Mindkét tanító az iskolában lakik. A reformátusnak van a tantermen kívül még egy szobája, de a katolikus a tanteremben lakik.

A lányok iskolába járására nem fordítottak gondot.

Jellemző, hogy a 63 református tanulóból mindössze 18 a leány.

Ez a gyors, iskolázottsági javulás József császár 1780. decemberi rendeletével magyarázható, amely az iskolák állagának javítására, a tanítók javadalmazásának szabályozására és biztosítására, valamint a tanítási módszerek korszerűsítésére vonatkozik.

Erre hivatkozva kéri a megyei tanfelügyelő: "Az iskolák minőségi munkájának biztosítása érdekében a járási főszolgabirákat, hogy mint a megye hivatalos tekintélyének képviselői tegyenek meg mindent, hogy a községek a budai tanítóképzőbe küldjék fel tanítóikat Szent György napja után a helyes módszer megtanulására. Otthon viszont ezalatt rendbe kell hozni az iskolák épületét."¹⁴⁷

1816-ban Báthory Gábor püspök látogatást tesz a református egyházmegye területén levő iskolákban.¹⁴⁸ A látogatás célja az iskolák tanítójáról, jövedelméről, az iskolák épületéről, a beiskolázás mértékéről, a tanítás módszereiről való értesülések pontosítása volt. /1801-ben kiadták a "Tanítás módja, melyet követnek a Helvetica Confessiót hitvallást tartó Dunán innen levő superintendentia megyéjebeli iskolák" című módszertani, tananyagmeghatározó utasítást./ A püspöki látogatásról szóló jegyzőkönyv említést tesz arról, hogy a tanítók többsége képesítését Sárospatakon és Pápán szerezte. A tananyagot 4 évre osztották fel, a tanévet pedig 2 félévre. A 2. félév végén a tanulók vizsgát tettek. A tanítás eredményességét erősen megkérdőjelezte a nagyfoku iskolakerülés /általában nem a gyerekek hibájából, hanem a gyermekmunka igen erőteljes igénybe vételéből ered/. A tanítók meglehetősen szerény körülmények között éltek. /Szobájuk berendezése 1-2 ágyból, asztalból, szék-ből és fogasból állt./

A legteljesebb képet a falu közoktatásáról egy 1841-ben készült felmérés adja.¹⁴⁹ Részletesen kitér a tanító személyére, javadalmazására, a tanítás körülményeire.

E szerint a reformátusoknál az iskolás kora gyerekek száma 100, ebből 40 fiu és 60 lány. Az iskola "téli iskola" jellegét bizonyítja, hogy télen 31 fiu és 39

lány járt iskolába, nyáron egy sem.

A tanítás körülményei: "Az iskola elég világos, fala, teteje javításra szorulnak. A fűtésről, könyvekről, írószerekről a szülők gondoskodnak, pad elég van. Tanító van - alkalmas. Segédtanító nincs - nem szükséges."

Tehát meglehetősen mostoha körülmények között folyik a tanítás, a közel 100 gyerekhez elegendőnek tartanak egy tanítót.

A tanítás anyaga: kersztény vallás, számvetés, írás.

A tanítót már "szakfelügyelik" is, mivel a felmérés szól arról, hogy a tanítás az iskola inspectorok utmutatása szerint történik.

A tanítás magyar nyelven folyt, /- a tanító latinul is tudott -/ a fiuk és lányok ugyanazt tanulták. Az iskola felügyeletét az inspector és a helybeli predicator látta el.

A tanító jövedelme 3 részből tevődött össze:

Kapott: az eklézsiától, a földesurtól és a tanítványoktól /az utóbbiaktól 7 krajcár fűtés- és gyertyapénzt/.

A katolikusok az uradalomtól jóval több segítséget kaptak. A 37 iskolás kora gyermekből 27 télen azért eljárt az iskolába. /Nyáron itt sem volt tanítás./

A tanító: Stokinger József 1833-ban végezte a képzőt, de a segédtanító Selyem Antal szintén végzett praeparandiát.

A tanítás körülményei sokkal jobbak a reformátusokénál. "Az iskola épülete nagyon jó állapotban van, elég világos. A szegényebbeknek az uradalom ad könyveket, a jobb sorsu szülők maguk vesznek. A tüzelőt maguk hordják a gyerekek.

A tanítás anyaga: "kerszteény katolikus hit, szentírás, olvasás, helyesírás regulái és módja, számvetés magyar nyelven."

A tanító a magyaron kívül németül és latinul tud. Az iskola az esperes és a plébános felügyelete alatt állt. A tanító jövedelmét szintén 3, a reformátusoknál említett forrásból biztosította, annyi különbséggel, hogy az uradalomtól a református tanító jövedelmének másfélszerezését kapta, földjeit a falu művelte, a lakosságtól pedig nem gyerekenként, hanem páronként kapta illetményét. A két felekezeti iskola ilyen nagyarányu megkülönböztetése a főpapi uraság részéről tudatos volt, hiszen nem nézték jó szemmel, hogy a jobbágyok vallása eltérjen az uraságtól, főként akkor, ha az uraság még pap is.

A falu tanítói egyuttal a nép ügyvédjei is voltak. A levéltárakban fellelhető beadványokon, kérvényeken mindenütt ott alálhatjuk kézjegyüket. Szükséges is volt a falunak írástudói, kiművelt párfogókra, különösen abban a helyzetben, amelybe az 1840-es és 50-es években kerültek, ugyanis ez a falu "rendbeszedésének", urbéri legelő elkülönítésének, nagy urbéri pereskedésének korszaka.

SUKORÓ RENDBESZEDÉSI ÉS ELKÜLÖNÍTÉSI PEREI /1841-1859/

A földesur, kapva az 1832-36-os reformországgyűlés azon határozatán, amely lehetővé tette, hogy a jobbágyok által ténylegesen használt földek nagyságát felmérjék, rendezzék, s a jobbágyoknak eső földmennyiséget a határ egy bizonyos részén egy tagban kimérjék, és megengedte, hogy ezzel párhuzamosan elkülönítsék egymástól a földesurak és jobbágyok által addig közösen használt legelőföldeket, egy nagyobb méretű rendezés előzményeként az egész sukorói határt felbecsülteti. A falu határát meghívott becsüsökkel minőség szerint három osztályba soroltatja, és erről jegyzőkönyvet készített.¹⁵⁰

A becsüsök napokig járták a határt, "a földjét több helyen megásatván és annak alkotó és termő részeit meg szemlélvén" hozták meg döntésüket. Mivel mind a jegyzőkönyv, mind pedig a felmérés alapjául szolgáló térkép fennmaradt, kitűnő forrásul szolgál a falu agrártörténeti, föld- és vízrajzi tanulmányozásához a XIX. szd. közepén. Névtörténeti szempontból is kiválóan használható, hiszen a falu határainak egyes elnevezéseire, dűlőneveinek eredetére fényt derít.

Az 1839-ben készült térképen és a jegyzőkönyven találkozunk először a Hajagos erdő, Csorba hegy, Csepegő ut, Csider hegy, Csuts hegy, Csöntör hegy, Mészegi legelő,

Pénzes kukoricások, Paprét, Koldusteleki legelő, Kástélyhegyi legelő, Aranyos tó, Pörös stb. nevekkal. /ld. térkép/

Ezen dülő és határréselnevezések eredete szinte mind megmagyarázható a falu eddigi történetével. Pl.: a Pörös - a már említett Sukoró-Gárdony közötti nádper tárgyát képező, és Sukorónak ítélt tóterületet jelenti. Csöntörhegy - a hajdani Csöntör család tulajdonát képezte stb.

A falu határáról készült térkép /1839/ jól szemlélteti, hogy az allodiális területek az urbanialisok közé ékelve, több tagban helyezkedtek el a falu határában, valamint azt, hogy az uraság földjei egy részét bérbe adta /pénzes földek/. Jól leolvasható, hogy a mézsaáros, az erdész, a számadó, a rektor, a papok, a hajdu, a csárdás is rendelkezett egy-egy földterülettel a határban. Ezen a térképen még feltüntetik a falu közös földjét is. A falu belterületéről készült térképen jól látható, hogy a szürüket /szérü/ tűzbiztonsági szempontból a házakon kívül helyezték el. A jelenleg "Sorpincéknek" nevezett borospincék már a XIX. szd. elején is jelenlegi helyükön voltak. Az országut mellett található régi csárdaépületet már ez a térkép is feltünteti.

A határszemlééről és dülönkénti osztályzatról kiadott bizonyosságlevelet használták fel, mint alapidokumentumot az elkövetkezendő perek során.

A per

Maga a per 1845. szeptember 11-vel indul meg, amelyt a vármegyei bíróságon készült jegyzőkönyv igazol.¹⁵¹

A pert az uraság indítványozta, mivel "a kért rendbeszedés és elkülönítésnek barátságos uton leendő eszközlésére kiküldött megyei küldöttség a kívánt egyességet nem eszközölheté." Tehát a sukoróiak önként nem hajlottak földjeik átadására, és főként nem a káptalan kedve szerint.

A beadványban a káptalan mellékeli az előzőekben tárgyalt jegyzőkönyvet és térképet, valamint az ezek alapján történt becsholdakbeni kiszámítást,¹⁵² valamint egy, az uradalom által készített tervezetet az elkülönítésről.¹⁵³

Ennek értelmében az uradalom a jobbágyságok telki állományát három vetőben adná ki a becslésükben foglaltak mennyiségében és minőségében. /Éppen ez nem tetszett a jobbágyságoknak !/ Ezen kívül az urbanialis telkek kiosztását a nappi és a velencei határnál kezdenék a falu felé haladva, ami szintén a földesurnak kedvez, hiszen földjeit közvetlenül a falu mellett kapta volna. A közlegelőből minden telek után 10 holdat, a zsellérek legelői járandóságát pedig ezen ajánlathoz arányítva szándékozott kimérni.

/Azt, hogy a zsellérek legelőelkülönítése mennyire problémás volt, bizonyítja a mellékelt, 1882-ben készült térkép, amely még mindig rendezetlen állapotokat mutat./

A jobbágyságot "hivatalból" Cserna Károly tiszt

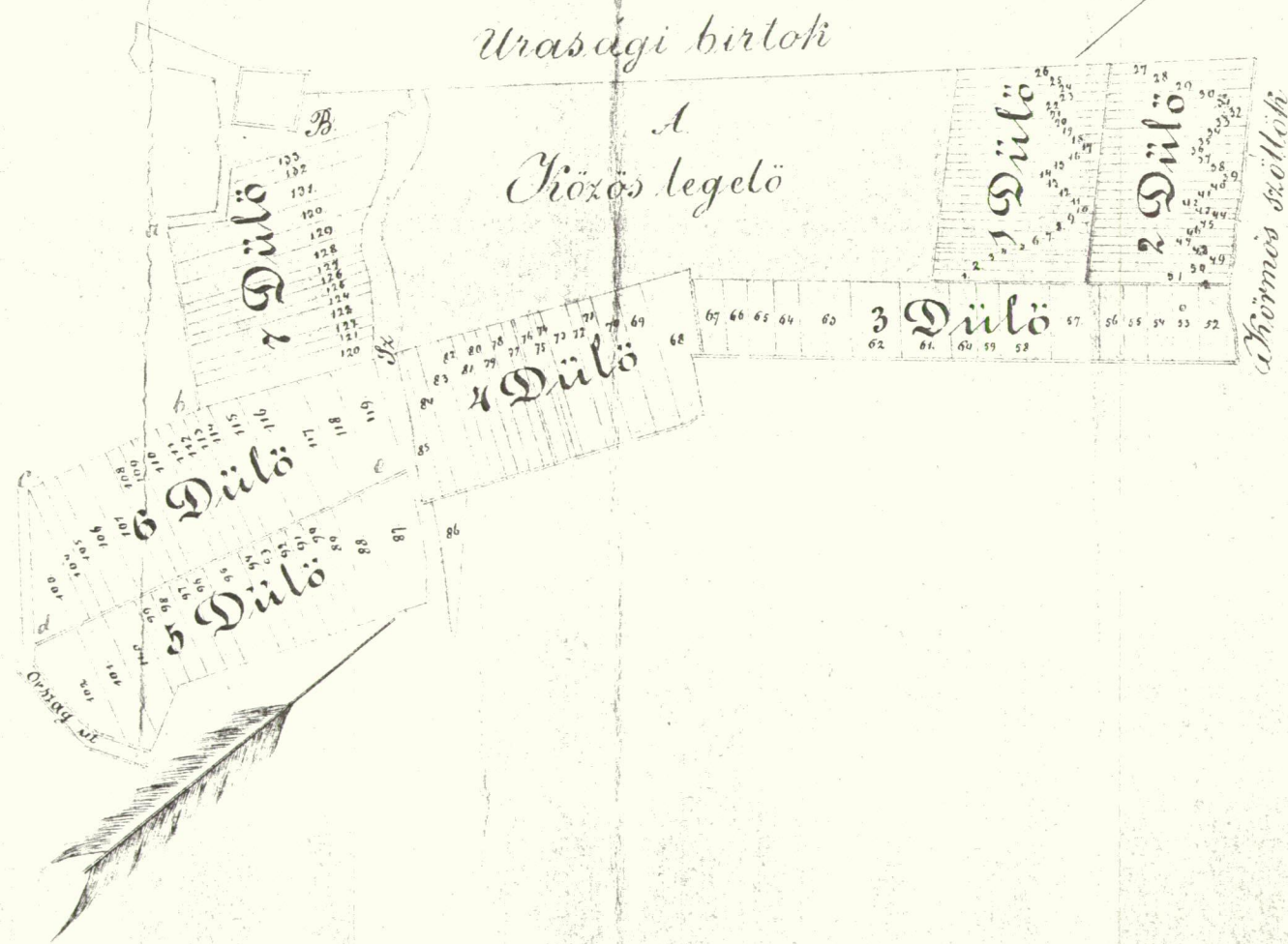
SUKORÓ.

örök határában fekvő
ellérek rajjában kiosztott
és
rég közösen sen hagyott legelőjök

TEREK ÉS.

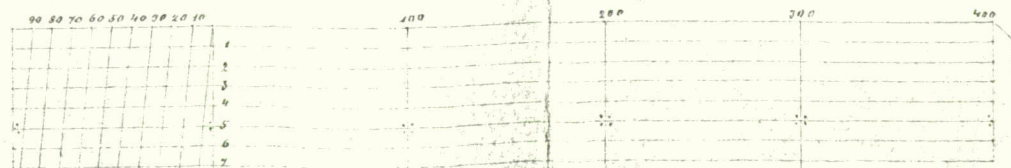
Idmerte 1882. évben

Endel József
mérnök

Ezen térkép a helyszíneni eszközök
mérésekkel úgy az egyes mérések
általános vonalak tökéletesen
szabályozva, eximel megfigyelve
1883. évi Martius 12-én

Pogány Gyula
h. fővizsgáló bíró

főügyvéd képviselte, aki "természetesen" nem emelt óvást az eljárás megindítása ellen.

A hivatalos eljárás tehát megindult, de a reklamálások, panaszok sem maradtak el. A sukorói jobbágyok az alispánhoz küldik könyörgő leveleiket, amelyben sérelmeiket adják elő.¹⁵⁴

1. Hivatkoznak az 1768. évi urbárium náddal kapcsolatos pontjára; sérelmük: csak feléből verhetnek nádat a tóban. Kérik ennek orvoslását.

2. Az urbárium által említett 4 féltelék desertát adja ki az uradalom.

3. A falunak ugyan van 18 vagy 20 szekér szénát termő rétje és 5 mérő szántóföldje, azonban csak a terület van meg, de termés arról nincs, ezért kárpótlást kérnek.

4. A belső házhelyek pótlására 46 $\frac{2}{8}$ hold föld a lakosság által számos időkig szabadon használtatott, most fizetnek érte. Kérik a szabad használat visszaállítását.

5. Elvették a Szilvás nevet viselő pénzes földeket és a végükben lévő uradalmi kaszálóhoz csatolták. Kérik ezek visszaadását.

A káptalan egy, az alispánnak küldött végtelenül gunyos és lekezelő hangu levélben visszautasítja a jobbágyok követelését és magabiztosan megállapítja: "és ez ezután is így lesz."¹⁵⁵

Az, hogy végső soron ez nem egészen így következett be,

nagymértékben köszönhető az 1848-as törvényeknek és a jobbágyszabadításnak.

Az ügy folytatása az 1852. évi július 2-i megyei törvényszéki tárgyalás, ahol a türelmét vesztett káptalan a per-
költségek közös viselésének kilátásba helyezésével is meg-
próbálja jobb belátásra bírni a falusiakat. A megye ismét
felszólítja a feleket a helyszínen, egy ülnök előtt folyó
"barátságos egyességre".¹⁵⁶

A rendbeszedési és elkülönözési perlekedés rövid időre
azonban megszakadt, mégpedig az 1853. évi március 2-án
kiadott pátens miatt.¹⁵⁷

A rendelet első szakasza kimondta: "A létezett ur-
béri kapcsolatnak a földesuri törvényhatóságnak megszün-
tetési folytán az urbéri kapcsolatból, s a földesuri tör-
vényhatóságból eredő és következtetett jogok, járandósá-
gok és kötelezettségek is elenyésznek."

Az erdő, legelő és nádas területekkel kapcsolatban a ren-
delkezés kimondta, hogy ezek a törvényes uton kihasítan-
dó területek a jobbágyság birtokába mennek át. /A sukoró-
iak panaszainak megoldásában ez nagyon sokat segített./
A pátens rendeletileg szabályozta a paraszti és földes-
uri földek kuszáltságát is, a legelők és erdők elkülöni-
tését, valamint a szántók tagosítását. Megszüntette a pá-
tens az urbéri szőlőket, kerteket, szilvásokat terhelő
szolgáltatásokat is. /A sukoróiak panaszát ebben a vonat-

kozásban is megoldotta./ A maradvány telkeket a volt jobbágyok megváltási kártérítés fizetése ellenében megtarthatták, azaz ha volt miből, megvásárolhatták.

/Érdekes lesz később a sukorói maradvány telkek sorának intézése, ahol más formát választanak./

Minden, nem urbéri föld után a parasztok kötelesek voltak tovább fizetni az eddigi szolgáltatásokat, illetőleg a szerződések által meghatározott robotot, szőlődézszt, s egyéb földesuri járandóságot. A felszabadult urbéresekért, illetőleg azok szolgálataiért az állam fizetett kárpótlást a nemességnek.

A kártérítési összegek megállapítása általányösszegek alapulvétele útján történik. E célból a megyéket a föld minősége szerint 8 osztályba sorolták. Az egész jobbágytelek után járó kártérítés összegét maximum 700, minimum 300 forintban állapították meg. A zsellértelkek után járó kárpótlási összeget 50 forintban állapították meg.

Limbek János¹⁵⁸ apát és kanonok a pátens megjelenése után közölte a törvényszékkal, hogy az újból megkísérelt békés egyezkedés nem hozott eredményt és kéri a per folytatását. Ekkor azonban már rendelet mondja ki, hogy ha a tagosítást még nem fejezték be, akkor csak mindkét fél egyidejű kérésére lehet folytatni.¹⁵⁹

Mivel a parasztok is hozzájárultak a folytatáshoz, az újbóli egyezkedésre a törvényszéki tanácsai ülés 1856. évi szept. 6-án kelt határozatában megadta az engedélyt.¹⁶⁰

Ezen engedély birtokában kérte október 16-án a káptalan egy ismételt "barátságos" egyezkedési nap kitűzését és egy hivatalos személy kiküldését.¹⁶¹

Az egyezkedés időpontjául 1857. március 7-ét jelölték ki.¹⁶² A káptalan, félve a közhangulattól, rávette a sukoróiakat, hogy ne falugyűlésen, hanem meghatalmazottak útján tárgyaljanak. A falusiak erre meghatalmazást készítettek /bizonyára a káptalani ügyész megfogalmazásában/ a tárgyaláson részt vevők számára, amelyben elismerik, hogy "az érintett egyezségben valamennyiőnknek közvetlenül leendő befolyásával a tanácskozás csak megnehezítenék, sőt hogy az ilyképpen vitatkozás kellő eredményre nem vezetne, az egyezés létrejöttét csaknem lehetetlenné tenné." Ezért megbízzák a tárgyalással Jámbor Péter bírót, Fehér János, Róth György és Molnár György esküdteket és elismerik, hogy az általuk aláírt minden íromány "Mindnyájunkra nézve kötelező erejű legyen". A meghatalmazást 120-an irták alá.¹⁶³

Az egész tárgyalásról, amely Sukorón történt, eljárési jegyzőkönyvet is készítettek 1857. március 8-án, mely szerint egynapi folytonos vitatkozás és felelélés után végre sikerült az érdekelt felek közt a szóban lévő kérdésekre nézve egyezséget létrehozni, melyet három egyenlő példányban készítettek el és minden érdekelt fél azt aláírta. A jegyzőkönyvet Balázs Ede, Cs.K. ur-

béri törvényszéki tanácsos, mint törvényszéki kiküldött, hitelesítette.¹⁶⁴

Sukoró "urbéri egyezsége"

Az egész napos vitatkozás után megszületett az egyezés, amelyet írásban is rögzítettek.¹⁶⁵ A község urbéri egyezsége a mellékelt térképen nyomon követhető. A mérések pontatlansága és a határok egy-két helyen történő nem pontos meghatározása azonban magában rejti a további perlekedés csiráját. Megállapítják, hogy Sukoró községben 11 6/8 jobbágytelek van és 107 urbéri zsellér. Utalva az 1768. évi urbáriumra, miszerint harmadik osztályba tartozik a sukorói határ, e szerint egész telek után jár belsőségben egy, szántóföldben 26, rétben 12 hold. Ezen telki illetményre nézve a szerződést megkötő két fél megegyezik abban, hogy a belsőségeket az adott állapotuknak megfelelően meghagyják "ugy, hogy a volt jobbágyok közül valamelyik belsőségben illetőségén birva, azt beszámítás nélkül birtokában marad - amennyiben pedig fogyatkozás lenne, az a káptalan által illetőség erejéig minden beszámítás nélkül fog pótoltatni."

A zsellérek belső telkeit is adott állapotukban meghagyták. A külső telki illetményről azt határozták, hogy "egy egész telek után 26 hold szántóföld, továbbá rétekben te-

lek után 12 hold kaszáló éspedig az 1841. évi október 29-én kelt osztályzat szerinti becs holdakban kihasztassék". /Az uraság tervezetében csak 10 holdat ígért./ A sukoróiak megegyeznek a földesurral, hogy amennyiben a természetes rétek elegendőek nem lennének, egy ilyen becsholdban számított kaszáló helyett egy hold szántóföldet szintén az osztályzat szerint kimérnek. /Erre azonban nem került sor./

Megállapítják, hogy az 1839-es évben történt felmérés után a jobbágyság urbéri illetőségén felül maradna 22,7 hold. Ezt a 22,7 holdat a telkes gazdák között birtokaránylag /szintén becsholdakban számítva/ fel fogják osztani oly formán, hogy 8/10 holdat hozzáadnak, így 23,5 holdra emelik, így ebből minden egész telek után 2 holdat tudnak adni, eszerint tehát a volt jobbágy külső birtoka szántóföldben 28 becsholdból fog telkenként állani. Kijelentik, hogy az említett remonentiális földeknek tekitendő holdak után ugyan az 1853. évi március 2-án kelt pátens értelmében megváltás járna, azonban a kanonok lemond erről a többször említett 22,7 holdról, annak megváltási áráról és a volt jobbágyoknak ingyen engedi át. Látszólag ez a pont óriási előnyt jelent a falu lakóinak, azonban ezt az engedményt a káptalan többszörösen is behozza más pontoknál. Intézkednek továbbá a római katolikus templom birtokáról, amely-

nek nagyságát 40.974 négyszögölben szabják meg. Megállapítják, hogy a falu birtoka belső és külsőségeiben együttesen 22.566 négyszögöl /tehát jóval kevesebb az 1767-68-as területnél/. A református lelkész birtokát szintén megkuratítják. 1855-ben a jegyzői hivatal Sukoró községben hatóságilag is végképp megszűnt, ezért az ide tartozó 25.438 négyszögöllet kitevő birtokot a római katolikus mesteri hivatalhoz csatolták.

A legelőből az uradalom minden egyes telek után 21 holdat, éspedig hegyi száraz legelőből 10 holdat, a nádas tóból pedig 11 holdat mért ki. Ez az átlag a megyében a legmagasabb, részben a legelők rossz minősége miatt, részben pedig azért, mert a parasztok faszedési joguk helyébe nem kapták meg a minimálisan előírt 2 kat. hold erdőt.

Sukorón 107 urbéres zsellért tartottak nyilván. A legelő kiosztásakor nyolcat számoltak egy telki illetőségbe, így összesen 13 $\frac{3}{8}$ telek után járt nekik legelő, amit jóval később kaptak meg. Ezen kívül a református lelkésznek 1 egész telki, a katolikus iskolamesternek $\frac{4}{8}$ telki, a református iskolamesternek szintén $\frac{4}{8}$ telki legelő illetőséget adtak ki.

A kenderföldek és a káposztások az 1853. évi pátens értelmében a falu tulajdonába mentek át, tehát a sukoróiak a hosszan tartó pert ebben a kérdésben a legfelsőbb parancs értelmében megnyerték. A földmérés során több, kisebb te-

rületet is kimérték még, így pl.: faiskolának az uradalom egy holdat ígért, katolikus temetőnek egy holdat, református temetőnek szintén egy holdat. A szerződés 6. pontja kimondja, hogy az urbéres zselléreknek és extraserialistáknak járó illetőséget a sukorói határ délekeleti részén mérik ki. /Ez a falu földterületének leggyengébben termő része./

Balázs Ede március 10-én már jelenti is a Cs.K. urbéri törvényszéknek, hogy küldetését siker koronázta és "hosszas tanácskozás és vitatkozás után végre sikerült az érdekelt felek között az urbéri rendezés."¹⁶⁶ Az urbéri törvényszék¹⁶⁷ tíz nappal később, március 20-án közli a felekkel, hogy törvényességi óvást nem emel és jóváhagyásra a Budai Cs.K. Urbéri Főtörvényszékhez felterjesztették a szerződést. A felterjesztett iratokat a Főtörvényszék április 1-én jóváhagyja, a szerződést engedélyezi.¹⁶⁸ A megye a jóváhagyásról a szolgabírói hivatalon keresztül április 8-án értesítette a feleket.¹⁶⁹ A határozat kézbesítéséről szóló íveket április 18-án már vissza is juttatták a törvényszékhez, és ezzel az ügy hivatalos része már le is zárult.¹⁷⁰ Azért kell hangsúlyoznunk, hogy csak a "hivatalos" része, mivel a kényes ügy, az "egyezség" végrehajtása még visszavolt.

Az urbéri egyezség végrehajtása Sukorón

Az egyezség írásbeli részét hamarosan követte annak gyakorlati végrehajtása. A káptalan a megvalósítás érdekében egy fővárosi ülnök és mérnök kiküldését kéri.¹⁷¹ A Törvényszék Boné István tanácsost jelöli ki,¹⁷² később pedig elfogadja a mérnöknek a bicskei szolgabíró által kijelölt ²Baznafy Balázst.¹⁷³ Róla viszont egyéb iratokból kiderítettem /a törvényszék nem!/, hogy a káptalani uradalom mérnöke, tehát a méréseket nem "egészen pártatlan" ember végezte.¹⁷⁴

A sukoróiak és a káptalan megbízottja megegyeztek abban, hogy a mérnöki munkálatokért járó költségeket a földesur viseli, de a kézi és a szekeres munkát a volt jobbágyság ingyen köteles kiállítani. A mérnök számára a következő főbb utasítási szempontokban állapodtak meg:¹⁷⁵ Az egyezség szerint a belső telkek hiányát részben pótolják. A megállapított szántóföldbeli illetményeket három vetőbe sorolják és minden ilyen vetőben, minden birtokos kap egy-egy darabot. Elhatározták, hogy az osztás rendjét sorshuzással döntik el. A rétekre vonatkozóan azt az utasítást adják, hogy két darabban adják ki mindenki részét, a szántóföldeknél megállapított sorozat szerint. Az osztást szintén a velencei határnál /tehát a legrosszabb résznél/ kezdik.

Ez a mérnöki utasítás is a földesurnak kedvezett, hiszen a legelők kiosztásánál a falu rétjét is száraz legelőből adták ki, aminek szinte semmi gyakorlati hasznát sem tudták venni. /Az urbéri egyezségben erről szó sem volt./

Az utasítás kiadása és az ügyel foglalkozó következő törvényszéki ülés között két év telt el. Ezalatt elkészültek az új térképek és birtokkönyvek. 1859. júniusában Guitmann József uradalmi ügyész ezen "új térkép és birtokkönyv hitelesítésének és az egész ügynek végleges végrehajtását elrendeltetni kéri".¹⁷⁶

Az 1859. július 9-én megtartott törvényszéki tanács ülés a hitelesítést 1859. augusztus 17-re tűzte ki a sukorói község házában.¹⁷⁷

A kiküldött bizottság félt a közhangulattól, így a falunak előre kiküldött eljárási jegyzőkönyvben felhívják a lakosság figyelmét, hogy "az egész eljárásnál csendes és illendő magaviseletre szorosan utasíttatnak."¹⁷⁸

Ennek ellenére a falusiak több ízben kérték a területek utánmérését. Ezek a mérnöki utánmérések mindössze két esetben fedeztek fel az eredetitől való eltérést, mikor is két telekből egy-egy darabot kellett az urasági földhöz csatolni.¹⁷⁹

A "rendezést" végül is ünnepélyesen befejezték, erről Balázs Ede 1859. aug. 21-én értesítette a Törvényszéket.¹⁸⁰
A vármegye a jelentést szeptember 3-án, a Budai Cs.K. Urb.

Pénzügyi Igazgatósági Osztály pedig 1859. november 19-én hagyta jóvá.¹⁸¹

Ezzel hivatalosan véget ért a hosszú pereskedés és küzdelem. Bár a falu részéről történtek próbálkozások, kisebb-nagyobb földterületek kicsikarása a földesurtól, de ennek már ott volt az írásos fegyver a kezében: az egyezség, melyben a tudatlan parasztokkal eskü alatt aláíratták: "Minden néven szervezendő követeléseinkről ezen-
nel örökre lemondunk, ... földesuraságnak bármiféle igényt
és követelést sem magunk nem támasztunk, sem pedig utóda-
ink nem támaszthatnak."¹⁸²

A Nagyatádi-féle földreformig nem is történt semmi változás a falu birtokviszonyaiban.

Az igazi, jogos rendezést csak 1945 hozta meg a sukoróiaknak, amikor is a földosztás meghozta a parasztoknak a végső igazságszolgáltatást.

A község lakossága a jobbágyszabadítás és a kiegyezés
korában

A jobbágyszabadítást megelőzően a faluban élő jobbágytelkes nemesekről 1846-ban, a nem nemesekről a már említett 1838-ban készült összeírás. Mivel a nem nemeseket, összeíró táblázat nem teljes, /csak a 17-40 éves lakosságot, tehát a munkaképeseket írták össze/, ez 717 fő, így

csak a nemesi összeírás elemzésére térhetek ki.

Mivel a jobbágytelkes nemesi családok leszármazottjai jelenleg is a faluban élnek, így részletesebben tárgyalom ezt az összeírást.¹⁸³

Ennek értelmében:

Kovács Mihály 3/8 telken, Kovács Péter árvái 3/8 telken, Kovács József 1 telken, Szentmihályi János 1 telken, Biró István 1 urbéres házhelyen, Kovács Mihály 1/8 telken, Kovács Péterné árvái 1/8 telken gazdálkodtak.

A családok nemesi megkülönböztetésével csak az 1818-21-es nemességvizsgálatnál találkozunk, kivéve a Szentmihályi családot, akik az 1754. évi nemesi összeíráson is már mint armalista nemesek szerepeltek.¹⁸⁴

Az 1843. évi nemesi összeírás¹⁸⁵ tartalmazza a sukorói családok nemesi levelének származási, illetve megerősítési helyét is.

Ennek értelmében:

A KOVÁCS CSALÁD: a Komárom megye által 1810. október 8-án kiadott nemesi bizonyosságlevelet 1811. júniusban a megyeközségi gyűlésen hirdetik ki. E szerint a család igazolta az 1655-ben nemességet szerzőtől való leszármazását.

BIRÓ CSALÁD: 1796. ápr. 29-én igazolta nemességüket Pozsony megye. A család származási helye a Pozsony megyei ETE nemes falu.

SZENTMIHÁLYI CSALÁD: 1752. júniusában mutatták be a

Komárom megye által 1721. aug. 2-án kiadott nemesi bizonyosságlevelet.

A jobbágyszabadság utáni első népszámlálás 1850-ből való,¹⁸⁶ amely szerint a falu lakossága 866 fő. Házainak száma: 173. Itt találkozunk először a faluban 12 zsidó felekezeti ember feltüntetésével. /Valószínűleg később a közeli Lovasberénybe települtek át./ A falu lakossága 1863-ra 836 főre növekszik. Az összeírás feltünteti az utolsó postát is - ez Velence.¹⁸⁷ 1869-ben a lakosság összetétele nem, vallás, családi állapot szerint:¹⁸⁸ a 915 lakosból 466 a férfi, 449 a nő. 343 a katolikus, 2 ágostai, 561 a helvét vallású, 9 izraelita.

A férfiak közül: 255 a nőtlen /természetesen a kisfiukat is beleértve/, 190 nő, 16 özvegy, 5 elvált.

/A falu történetében itt találkozunk először válással./ A nők közül: 213 a hajadon /a kislányokat is beleértve/, 191 férjes, 44 özvegy /tehát a feleségek többsége túléli a férjét/, 1 elvált.

SUKORÓ RÉSZVÉTELE AZ 1848-49-ES SZABADSÁGHARCBA

A földesurtól elszenvedett megaláztatások beszédesen vallanak a parasztok megpróbáltatásairól, szenvedéseiről. A földesuri sanyargatások mellé az állami ter-

hekből is kijutott a lakosságnak. Különösen fájó pontja volt a falunak a véget nem érő katonáskodás réme. Megindító Horváth Zsuzsanna sukorói lakos folyamodványa a vármegyéhez, amelyben a 18 éve katonáskodó Nagy János nevű fiának a katonaságtól való leszerelését kéri.¹⁸⁹ Az idegen földön katonáskodó férfiak hollétéről, esetleges haláláról egyáltalán nem, vagy csak hosszas keresgélés, utánjárás után szerezhettek tudomást a hozzátartozók.

Mindezen torturák bizonyításaként szolgál Szalay János katona halotti levele, amelyet a helytartótanács küld meg a megyei közgyűlésnek. A közgyűlés utasítja a szolgabíró, hogy az okmányt juttassa el a nevezett holléte felől tudakozódó Kollár Zsuzsanna sukorói lakosnak.¹⁹⁰

A falu lakossága végül is 1848 tavaszán elveszíti türelmét és a környező falvak, valamint az országos megmozdulások hatására, továbbá az évszázados fájó pont, a faszedési jog megvonásának orvoslására igazságot szolgáltat magának.

A székesfehérvári káptalan panasza szerint 93 /név szerint felsorolt/ sukorói lakos "berontott a székesfehérvári káptalan erdejébe, s ott a tilalom ellenére pusztította az erdőt. A kivágott fákat kocsikon elhordták."¹⁹¹ Jellemző, hogy az ügyben a káptalan csak 1852-ben, a szabadságharc leverése után mert feljelentést tenni és "fog-

sággal való büntetést kérni."¹⁹²

Nagy dicsőség éri a községet 1848. szeptember 28-án.
A falu református templomában ült össze az a haditanács,
amely a Magyar Néphadsereg első, Sukoró és Pákozd között
lezajló csatáját készítette elő. A falu kegyelettel őrzi
a haditanácsban részt vett tisztek emlékét, templomi fel-
szólalásaikról legendákat mesél. A tisztek ülőhelyét a
templom padjain emléktáblák jelzik.

A haditanács ülésének, valamint a csata tárgyalására e-
zen értekezés keretében - a szűkös keretek miatt - nem
térhetek ki, részben az országos jelentőségű esemény fel-
dolgozottsága miatt sem, hiszen számtalan könyv, feldol-
gozás foglalkozik ezzel a csatával. Mindössze annyit em-
lítenék meg, hogy a haditanács ülését rögzítő hadművele-
ti napló,¹⁹³ valamint az a levél, amelyben Móga Batthyány
Lajoshoz írja le a csata menetét - sukorói keltezésűek.¹⁹⁴

A falura a nagy létszámú hadsereg ellátásában nagy
feladat hárult. Sukoró és Pákozd térségében mintegy 900
ló és 13.540 ember állomásozott.¹⁹⁵ Ekkora hadsereg élel-
mezése nagy gondot okozott a hadseregparancsnokságnak.
Erről vall Móga hadseregparancsnok levele Csányi László-
hoz, a kormány megbízotthoz, amelyben felkéri, hogy gondos-
kodják a Sukoró térségében állomásozó hadseregoszlop tá-
bori ellátásáról.¹⁹⁶ Ezen az ellátási zavaron segített a
falu, mikor is a borsodi nemzetőröknek 1310 kenyeret sü-

tött.¹⁹⁷ A tábor már 1848. szeptember 27-én állt a faluban, sőt sebesültek fogadására is berendezkedett.

A "Dunán innen honvéd sereg 3. zászlóalj" tábori orvosát már 27-én Martonvásárról a táborba szállították.¹⁹⁸

A csapatok zöme azonban csak szept. 28-án érkezett meg a falu térségébe.¹⁹⁹

A falu lakói a csatából is kivették részüket. Jó helyismeretüket kihasználva, az erdőn keresztül Pátka felé menekülő horvát csapatok üldözésében, szétszórásában serénykedtek.

Az első tűzkeresztségen győzelemmel átesett Magyar Néphadsereg 1848. szept. 30-án hagyta el sukorói állomását, és foglalta el a martonvásárit.²⁰⁰

Méltán érdemelte tehát meg a falu lakossága a 48-as törvények reá vonatkozó könnyítéseit, elsősorban a jobbagyfelszabadítást.

A FALU LAKOSSÁGÁNAK GAZDÁLKODÁSA, FOGLALKOZÁSA AZ 1860-AS ÉVEKBEN

A sukoróra vonatkozó kataszteri iratokból kitűnik, hogy a földet 1860-ban háromnyomásos rendszerben művelték az alábbiak szerint:²⁰¹

Első évben: 1/3 buza, 1/3 kétszeres, 1/3 rozs.

Második évben: zab, harmadik évben: ugar.

A terméshozamra jellemző, hogy 1 mérő vetőmag után 4 mérő "szaporulatra" terveztek.

Széna: 1 hold /1200 négyszögöl/ I. osztályu réten 7 q, sarju 2 q termett.

Nádat 1 holdon kb. 100 kévét tudtak verni.

A falu fölötti erdőt 60 éves vágási ciklusban használták. Az erdő főleg tölgyes és gyertyános volt.²⁰²

Boruk 1 holdon 8 akó termett. Az 1869-es gazdasági összeírás feltünteti a szőlőfajtákat is. Ezek felsorolása azért is érdekes, mivel egy-két régebbi szőlőben még ma is megtalálhatóak ezek a régi fajták. E szerint Sukorón a XIX. szd. közepén fehér és fekete bajor, vörös dinka, rácfeke-te, juh farku szőlőt termeltek. /Az 1862-es borkiállításon Sebestyén Samu szőlősgazda sukorói borára jeles minősítést kapott./

A főbb növények között helyet kap a takarmányrépa is /igen nagy mennyiségben/. Ez részben a nagyobb arányu istállózó állattartással, de még inkább a kevés réttel magyarázható. Gyümölcstermeléssel a falu nem foglalkozott. Egyedül szilvát termeltek nagyobb mennyiségben /azt is főleg pálinkának/. Az 1869-es összeírás mindössze pár alma, körte és barackfát tüntet fel a faluban. /Bár elméletileg létezett 1 holdas faiskola, de nem törődött vele a község./

A földterületek nagyságára továbbra is a nadrágsziji parcella a jellemző.

Az 1869-ben összeírt 230 "földbirtokos" földjének területi nagyság szerinti megoszlása a következő volt:

1-10 holdas: 202 gazda, 10-25 holdas: 24, 25-50 holdas: 4.

A munkaeszközökkel való ellátottság is meglehetősen siralmas képet mutat. A 230 gazdaságra 54 vas eke, 1 db soros vetőgép, 10 fa fogas, 1 gyűjtőgép, 1 db lóerejű cséplőgép és 5 rosta jutott.

Ez a kevés, és tegyük hozzá, rossz minőségű föld nem biztosította a lakosságot, főleg a zsellérek megélhetését. Bár az összeírások során találkozunk árendált /bérelt/ földekkel is, de ezek menyisége a népességhez viszonyítva elenyésző. /1869-ben 75 magyar hold 6-12 évre bérbe adva./

A zsellérek megpróbálkoztak a munkaigényesebb, de jövedelmezőbb szőlőtermesztéssel. A házas zselléreknek mintegy 85 %-a rendelkezett szőlővel.²⁰³ Ezen túl bizonyíthatóan a nyári aratáson kívül télen nádvágással keresték kenyerüket. Mivel a mezőgazdaság meglehetősen kevés munkalehetőséget biztosított számukra, iparral is megpróbálkoztak. Az 1869-ben a faluban élő 16 szövő, 8 tímár és 6 építőmunkás jelentős része is zsellér származású.

Mindezen erőfeszítések ellenére sajnos nagyon sokan szorultak a jobbmóduak adakozására bizott árva- és szegény-pénztárra, amely azonban a falu gazdasági erejét ismerve, nem nagy bevételre tehetett szert.²⁰⁴

Különösen sokat szenvedett az amugy is kevés csapadékot

kapó falu az aszályoktól. A XIX. szd. közepén igen sok aszályos esztendő sujtotta a lakosságot. Így: 1852, 1857, 1861, 1862, 1863 különösen nehéz esztendők voltak.²⁰⁵

Az 1853. évi pátens után különösen a szerződéses, nem urbéres házatlan zsellérek voltak kiszolgáltatva. Rájuk nem vonatkozott e pátens, így még a kilakoltatások veszélyével is számolniuk kellett.²⁰⁶

A lakosság szociális viszonyai a XIX. szd. második felében

Az egészségügyet, a közművelődést tekintve a falu felett mintha megállt volna az idő. Orvos, bába továbbra sincs a faluban. Arat a tüdőbaj, a gyermekbetegségek. /Bár a Vértessaljai Református Egyházkerület már 1805-ben²⁰⁷ felhívta a falu lakóinak figyelmét arra, hogy gyermekeiket oltassák be himlő ellen, ennek fogatosításával nem találkozom, annál több, himlőben elpusztult kisgyermek nevével²⁰⁸/. A nagy ragály, a kolera viszont többé nem érte el a falut.

Különösen sok problémát okozott a jó ivóvíz hiánya. Erre vezethető vissza a rendkívüli gyakorisággal előforduló diszenteria járvány a faluban. /Az ivóvíz kérdése csak 100 évvel később, az 1970-es évek közepén oldódott meg a regionális vízmű megépülésével./

A lakosság lakáskörülményei sem mutatnak sokkal jobb

viszonyokat. 1869-ben a faluban 185 ház és 2 templom volt.²⁰⁹ A 185 ház jelentős része egyszobás /a 185 házra 263 szoba jutott, de ebbe az üzleteket /4/ és az iskolákat is beleszámolták/. Minden házhoz tartozott konyha, 101-hez kamra, 55-höz pince, 33-hoz fészter, 17-hez csür és 121-hez istálló. 20 épület kivételével az épületek fala sár /165/, teteje nád volt /csak 12 cseréptetős/.

Érdekes jelenség, hogy a boltok tulajdonképpen a lakásban voltak, és a boltos csak mintegy "másodállásban" foglalkozott a kereskedéssel.

A falu 12 műemlék jellegű és 2 műemlék háza is ebben az időben épült.²¹⁰ A jelenlegi faluképi jelentőségű védett Szilvás sor élén a szépen berendezett néprajzi házzal hiven őrzik a XIX. szd. népi építészetét, munkaeszközeit, lakásberendezését, mindennapi személyes használati tárgyait, mintegy összehasonlítási alapot nyújtva a falu jelenlegi lakosainak és mindenkinek életkörülményeink, szokásaink vizsgálatához.

Ma már természetes dolog a falu lakossága számára az aszfaltos utca, a fürdőszoba, az egészséges ivóvíz, az orvosi rendelő, a munkalehetőség, de nem szabad elfelejtenünk, hogy az alig több, mint 100 év távlatából ide vezető ut bizony meglehetősen göröngyös volt.

A XX. szd. különösen megviselte a falu lakosságát, hiszen forradalmak és ellenforradalom, két világháború, az ötvenes évek nehéz esztendei, a termelőszövetkezeti rendszer kezdeti időszaka mind-mind óriási megpróbáltatásokat mért a sákeróiakra, akik állva az idők viharát, mindig kitartottak e kicsiny, ezer lelket soha nem számláló szűkebb hazájuk mellett.

JEGYZETEK

1. Fejér megyei Levéltár /a továbbiakban FmL/ Kézirattár földrajzi gyűjtemény jelzet nélkül
2. Magyar Nyelvőr 21.o. Bp. 1885
3. A sukorói plébánia irattára /a továbbiakban SuPI I/ jelzet nélkül
4. István Király Múzeum Székesfehérvár /a továbbiakban IKM/ ásatási naplók Sukoró-Tóraduló leltári szám: 758.
5. IKM ásatási naplók Sukoró-Tóraduló leltári szám: 192.
6. IKM Kralovánszky Alán muzeológus 1966. X. 11-én kelt jelentése a sukorói leletmentésről.
7. Archeológiai Értesítő Budapest 1914. 34. kötet 391.o. /Gárdonyi: A magyarországi halmok kérdéséhez/
8. Székesfehérvári Szemle 1932. 63-64.o.
9. Szántó Imre: Egy dunántúli falu /Alsópáhok története/ Tankönyvkiadó 1960. 30-31. o.
10. Szentpéteri Imre: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke Bp. 1923. I.kötet 1483.
11. Szentpéteri idézett mű /továbbiakban im./ II. kötet 2042. 1924.
12. Csánki Dezső: A Hunyadiak kora Magyarországon Bp. MTA 1897. III/345
13. Szentpéteri im. II/20.
14. Velics-Kammerer: A magyarországi török kincstári defterek Bp. 1890. II.kötet 297-305.o.
15. Lukács László: A velencei szőlőhegy népi hajlékai /In: Fejér megyei Történeti Évkönyv, a továbbiakban FmTÉ, 7/1973. 299.o.

16. Székesfehérvári Püspöki Levéltár /a továbbiakban Szfv PL/ Sukoró jelzet nélkül 1597.
17. Magyar Országos Levéltár /a továbbiakban OL/ E 148 Neoregestrata Acta Fasciculus 1019. Numero 13. a továbbiakban Fasc.No.
18. Ugyanott Fasc. 971. No. 34.
19. OL E 150 Acta Ecclesiastica Fasc.8No. 19.
20. OL Dica Vespremiensis 1588.
21. FmL Vass Előd: Fejér megye a középkorban kézirat 41.o.
22. Uo. Vass Előd: fordítás függeléke
23. Buzási János: Néhány adalék Székesfehérvár 1601. évi visszafoglalásának történetéhez In FmTE 11/1977. 57.o.
24. Farkas Gábor: Adatok a dunántúli végvári harcok történetéhez In FmTE 11/1977. 69.o.
25. Buzási János: im In FmTE 11/1977. 58.o.
26. OL E 152 Acta Jesuitica Residentiae Comaromiensis /továbbiakban Act.Jes.Com./ Fasc.8. No. 20.
27. OL E 152 Acta.Jes.Com.Fasc.8. No. 19.
28. Mérey Klára: Néhány adat a Dunántul népeinek XVII.sz.-i életéhez MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője II. a székesfehérvári településtörténeti konferencia anyaga 1975. május 26-27. 31-36.o.
29. Szfv PL a Székesfehérvári Káptalan Magánlevéltára /a továbbiakban Szfv Kml/ jelzet nélkül Sukoró 1635.
30. OL E 152 Act.Jes.Com. Acta irregistrata 31
31. OL E 158 Conscriptiones portarum 13. kötet Komárom megye, folio 1094.

32. OL Dica Comaromiensis 1648.
33. OL E 153. Acta Paulinorum Fasc. 44. No.5.
34. Jenei Károly: Iratok Fejér megye török hódoltságkori történetéhez Szfvár, 1972. /separatum/
35. Bél Mátyás: Fejér vármegye leírása In: FmTÉ 11/1977 110.o.
36. OL E 156 Urbaria et Conscriptiones /a továbbiakban U. et C./ Fasc. 7. No 32.
37. OL E 156 U. et C. Fasc. 36 No 54
38. Vadász Géza: Fejér megye népesedési problémái 1692-1726 között MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője II. a székesfehérvári településtörténeti konferencia anyaga 1975. május 26-27. 96-114.o.
39. Uo. nemesi közgyűlési jegyzőkönyv /a továbbiakban Kjkv/ közli: Vadász Géza
40. OL U. et C. Fasc. 7. No 32.
41. Ugyanaz /a továbbiakban Ua./
42. Takáts Sándor: Műveltségtörténeti közlemények Századok 1908. 341.o.
43. OL E 152 Act.Jes.Com. Fas.9. No 63.
44. Jenei Károly: Fejér megye a Rákóczi-szabadságharc idején In FmTÉ 11/1977. 5-18.o.
45. Pesty Frigyes: Fejér megye helységnévtára /Bevezette, jegyzetekkel ellátta Párniczky Józsefné In FmTÉ 11/1977. 274-275.o.
46. FmL Acta Locorum Sukoró jelzet nélkül 1700. febr. 17.

47. Uo. 1700
48. Farkas Gábor: Fejér megye népe a Rákóczi-szabadságharc idején In FmTÉ 11/1977 46.o.
49. A sukorói református egyházközösség iratai /a továbbiakban Su. ref. egyk.i./ jelzet nélkül 1930
50. FmL Fejér megyére vonatkozó történeti jegyzetek kézirat 20.o. 1705. ápr. 22.
51. OL E 287 Camerális Inspectorátus Budensis II.kötet 481.o.
52. Su.ref.egyk.i. jelzet nélkül 1705. okt. 12.
53. OL U.et C. Fasc. 103 No 45.
54. OL U.et C. Fasc. 37. No 17.
55. FmL Acta Politica Fasc. 4. No 110.
56. FmL Acta Politica Fasc. 6. No 55.
57. Ua.
58. FmL Conscriptiones 1715 jelzet nélkül
59. Szfv PL Sukoró jelzet nélkül 1736.
60. OL E 152 Act.Jes.Com. Acta Irregestrata
61. Szfv PL Sukoró jelzet nélkül 1749.
62. Ua. 1753.
63. OL E 152 Act. Jes. Com. Fasc. No 36.
64. OL E 156. U. et C. Fasc. 65. No 65.
65. Archivum Regni Conscriptiones Comitatus Albensis 1720.
66. OL E 152 Act. Jes. Com. Fasc. 9. No 13.
67. OL E 152 Act. Jes. Com. Fasc. 8. No 36.
68. OL Zichy család levéltára Fasc. 80. No 5.
69. Szfv PL Sukoró jelzet nélkül 1730.
70. Ua. 1736.

71. Ua. 1741.
72. Ua. 1749.
73. Ua. 1753.
74. FmL Kjkv 1760.
75. OL E 152 Act.Jes.Com. Fasc.4. No 10.
76. Szfv PL Sukoró jelzet nélkül 1731.
77. Ua. 1736.
78. Ua. 1737.
79. OL E 152 Act.Jes.Com. Fas.4. No 10.
80. Ua.
81. Szántó Imre: A katolikus népművelés Magyarországon,
különös tekintettel a Dunántúlra /1711-1848/ PAB-VEAB
A pécsi helytörténeti konferencia anyaga 22.o.
82. Fejér vármegye és a katonaiügy a XVIII. sz-ban
Cegléd 1937.
83. Szfv PL Sukoró jelzet nélkül 1725.
84. Fejér vármegye és a katonaiügy Im.
85. OL Militaria No 33/118.
86. FmL Acta Locorum Sukoró jelzet nélkül 1726.
87. FmL Acta Politica Fasc. 10. No 181.
88. OL E 150 Acta Ecclesiastica Fasc.48. No 39.
89. OL E 152 Act.Jes.Com. Acta irregistrata 2.
90. OL E 152 Act.Jes.Com. Fasc.4. No 10.
91. OL E 152 Act.Jes.Com. Fasc.2. No 15.
92. Tanulmányok a 700 éves Dabas történetéből Dabas 1975.
szerkeszti: Dr.Petri Edit 90.o.
93. Wellmann Imre: Pest megye parasztsága és az urbérren-
dezés /a Pest megye múltjából tanulmánykötetben Bp.1965.
169.o.

94. FmL a székesfehérvári császári és királyi urbéri törvényszék iratai: a sukorói jobbágyoknak a 9 kérdőpontra adott válaszai jelzet nélkül 1768.ápr.8.
95. Adalékok a Dunamelléki Evangélikus Református Egyházkerület történetéhez Közli Földvári László Bp. 1898. 147.o.
96. Ua. II.rész 8. és 225.o.
97. Ua. II.rész 227.o.
98. OL Magyar Királyi Helytartótanács iratai A.Cath. Paroch.Discr. Veszprém Rakt.sz. 786. folio 224.
99. Szfv PL Összeírások 1745. No 117.
100. Veszprémi Püspöki Levéltár Canonica Visitatio III.kötet 65-66.o. 1747.
101. OL E 152 Act.Jes.Com. Fas.8. No 36.
102. Földvári: im. II.kötet 227.o.
103. Móra Magda: Népoktatás Fejér megyében a XVIII. sz. első felében MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője /a szfvári helytörténeti konferencia anyaga 1975. május 26-27./ 274 - 279.o
104. Kanyar József: Népiskola és közművelődés Somogyban a XVIII. sz. második felében ld. 103. jelzet 256 - 272.o.
105. OL E 152 Act.Jes.Com. Fasc.4. No 10.
106. Szántó Imre: A katolikus népművelés Magyarországon ... im. 26.o.
107. Az urbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában I.kötet Dunántul Szerkeszti: Felhő Ibolya Akadémiai Kiadó Bp. 1970. 101.o.

108. FmL Acta Locorum Sukoró jelzet nélkül 1768. ápr. 29.
109. FmL a székesfehérvári császári és királyi urbéri törvényszék /a továbbiakban szfv.cs.k.u.t./ Sukoró község urbárium 1768. ápr. 27.
110. OL Helytartótanácsi Levéltár Departamentum Urbariale No 1150.
111. OL E 152 Act. Jes. Com. Fasc. 4. No 10.
112. OL E 156 U. et C. Fasc. 178. No 6.
113. Szfv PL Sukoró jelzet nélkül 1775.
114. FmL Acta Locorum Sukoró jelzet nélkül 1775.
115. FmL Kjkv 1803. No 210.
116. Ua. No 394.
117. Ua. 15. kötet 412-413.o.
118. OL E 150 Acta Ecclesiastica Fasc. 74. folio 840-853.o.
119. FmL Kjkv 1804. No 7.
120. Ua. No 305.
121. Ua. No 311.
122. Ua. No 926.
123. Ua. 1805. No 65.
124. FmL Acta Locorum Sukoró jelzet nélkül 1839. jan. 25.
125. Ua. jegyzői kimutatás 1839. jan. 26.
126. Ua. 1838.
127. Ua. 1839.
128. OL E 150 Acta Ecclesiastica Fasc. 74. folio 840-853.o.
129. FmL Dicalis összeírás Sukoró 1775.
130. OL E 156 U. et C. Fasc. 103. No 45.
131. OL E 150 Acta Ecclesiastica Fasc. 74. folio 840-853.

132. FmL Dicalis összeírás Sukoró jelzet nélkül
133. II.József-kori népességösszeírás /1784-87/ Közli: Móra Magda In: FmTÉ 5/1971.
134. FmL 1828. évi regnicolaris összeírás
135. Magyar Statisztikai Szemle 1938. évi 3. szám 260.o.
136. Veszprémi Püspöki Levéltár Okiratok Fasc.3. No 2.
137. Lexikon Locorum 1773. /Bp. 1920. 10.o./
138. Heiczinger János: Fejezetek a cigánykérdés alakulásáról
In: FmTÉ 12. kötet 249.o.
139. II.József-kori népességösszeírás Közli: Móra Magda im.
140. Magyar Statisztikai Szemle 1938. évi 3. szám 260.o.
141. Su.ref.egy.k.i. Anyakönyvek 1831-41.
142. OL Helytartótanácsi Levéltár tanitói összeírás Fasc.12.
No 67.
143. FmL Kjkv 14. kötet 608.
144. Lexikon Locorum 1773. Bp.1920. 10.o.
145. FmL Acta Politica Fasc. 48. No 41.
146. OL P 507. Nádasdy család /Nádasdladányi/ okiratok
Fasc.2. No 443.
147. Móra Magda: A Ratio Educationis megvalósítására irányuló törekvések Fejér megye népiskoláiban In: FmTÉ 7/1973.
199-212.o.
148. Balázs László: Alsófokú oktatás a Vértesalján 1816-ban
In: FmTÉ 10. 113-130.o.
149. FmL Kjkv 1841. No 1273.
150. Szfv.cs.k.u.t. Sukoró jelzet nélkül 1838.

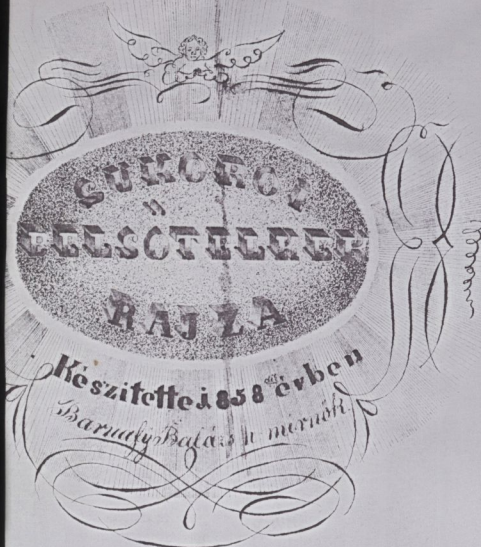
151. Ua. Sukoró jegyzőkönyv 1845. szept. 11.
152. Ua. Sukoró 1845. becshold táblázat
153. Ua. Sukoró 1845. elkülönítési tervezet
154. FmL megyei alispáni iratok a sukorói jobbágysok levele
jelzet nélkül 1846.
155. Ua. a káptalani válaszlevél a jobbágysok panaszára
Guitmann József uradalmi ügyész aláírásával 1846.
156. FmL szfv.cs.k.u.t. Sukoró jelzet nélkül 1852.jul.2.
157. Országos Törvény- és Kormánylap 1853. 213.o.
158. Szfv.cs.k.u.t. Sukoró jelzet nélkül 1853.
159. Országos Törvény- és Kormánylap 1853. 218-219.o.
160. Szfv.cs.k.u.t. Sukoró jelzet nélkül 1856. szept.6.
engedély
161. Ua. 1856. okt. 16. kérelem
162. Ua. 1857.
163. Ua. 1857. márc. 7.
164. Ua. 1857. márc. 8.
165. Ua. 1857. márc. 8.
166. Ua. 1857. márc. 10.
167. Ua. 1857. márc. 20.
168. Ua. 1857. ápr. 1.
169. Ua. 1857. ápr. 8.
170. Ua. 1857. ápr. 18.
171. Ua. 1858.
172. Ua. 1858.
173. Ua. 1858.
174. Ua. Ercsi 1858.

175. Ua. Sukoró 1858.
176. Ua. 1859. jun.
177. Ua. 1859. jul. 9.
178. Ua. 1859. jul.
179. Ua. jegyzőkönyv Sukoró 1859. aug. 17-18.
180. Ua. 1859. aug. 21.
181. Ua. 1859. nov. 19.
182. Ua. 1859.
183. FmL az 1846. évi jobbágytelken élő nemesek összeírása
184. FmL az 1754. évi nemességvizsgálat
185. FmL az 1843. évi nemességvizsgálat
186. FmL az 1850. évi népszámlálás
187. Magyarország helynévtára Pest 1863. 720.o.
188. FmL Fejér megye gazdasági statisztikája 1869. évről
Összeállította: Pénzes Ferenc /korabeli nyomat/
189. FmL Kjkv 1810. No 1121.
190. Ua. No 1242.
191. Szfv.cs.k.u.t. IV. B. 153.
192. Ua. 101/1852.
193. Hadtörténeti Levéltár 1848/49. évi iratok 2/176 másolat
a VII. magyar hadtest hadműveleti naplójából
194. Ua. 1848/49. 665.
195. OL H 103. 1848/49. Csányi kormány megbízott iratai 227.sz.
/a Komáromban lefoglalt iratok/
196. Ua. 220.
197. FmL Fejér megyei Bizottmány jegyzőkönyvei 1848. 2954.

198. FmL Fejér megye Főadóvevőjének iratai 1848. szept. 27.
199. Ua. szept. 28.
200. Lásd a 194. jelzet alatt
201. FmL Sukoró község kataszteri iratai 1860.
202. FmL Fejér megye gazdasági statisztikája 1869. im.
203. Sándor Pál: Az urbéres népesség megoszlásának statisztikájához Fejér megyében /1828-1864/ In: FmTÉ 7/1973. 215-263.o.
204. Lásd a 188. jelzetet
205. Szfv PL Sukoró kilencedösszeírások jelzet nélkül
206. Parasztságunk a Habsburg önkényuralom korszakában
Szerkeszti: Sándor Pál Bp. 1951.
207. Balázs László: Alsófoku oktatás... im. 113-130.o.
208. FmL felekezeti anyakönyvek másodpéldányai Sukoró
1832-1870.
209. FmL Fejér megye gazdasági statisztikája im.
210. IKM Jelentés az 1963. évi okt. 7-i sukorói műemléki
kiszállásról. Védett házak: Fő u.5., 8., 10., 11.,
13., 24., Borbás u. 4., 6., Táncsics u. 1., 7., 10.
és 17.

TARTALOMJEGYZÉK

A KÖZSÉG TERMÉSZETI KÖRÜLMÉNYEI	2
A FALU NEVÉNEK EREDETE	3
A FALU ÉS KÖRNYÉKÉNEK RÉGÉSZETI EMLÉKEI	4
SUKORÓ ELSŐ IRÁSOS EMLÉKEI	7
A FALU ÉLETE A TÖRÖK KORBAN	8
SUKORÓ DEMOGRÁFIÁJA, GAZDASÁGI ÉLETE, TÁRSADALMI TAGOZÓDÁSA, FÖLDESURI TERHEI ÉS VISZONYAI A XVII-XVIII. SZD FORDULÓJÁN	19
A KÖZSÉG ÁLLAMI TERHEI A XVII-XVIII. SZD FORDULÓ- JÁN, RÉSZVÉTELE A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARCBA	26
A SZATMÁRI BÉKÉTŐL AZ URBÉRRENDEZÉSIG	31
AZ URBÉRRENDEZÉS SUKORÓN	49
UJBÓL A KÁPTALAN "VÉDNÖKSÉGE" ALATT /A falu gazdasági, szellemi élete a XVIII. szd végétől a XIX. szd közepéig/	54
SUKORÓ RENDBESZEDÉSI ÉS ELKÜLÖNÍTÉSI PEREI /1841-1859/	72
SUKORÓ RÉSZVÉTELE AZ 1848-49-ES SZABADSÁGHARCBA	87
A FALU LAKOSSÁGÁNAK GAZDÁLKODÁSA, FOGLALKOZÁSA AZ 1860-AS ÉVEKBEN	90
JEGYZETEK	96
MELLÉKLETEK	
1 db a kilenc kérdőpontra adott válasz	
1 db urbárium címlap	
2 db urbáriális tabella	
6 db térkép	

Új Rely meze

Ezen Térkép az eredetével több próbák által össze, hasonlítván 's azzal mindenben megegyezőnek lenni' találván ezennel törvényesen meghitelesítetik

Sukoron Augustus 19^{én} 1859

Balogh József
 az. l. m. n. b. községi tanácsos
 mint főm. helytartó

Sauvchmann József
 az. l. m. n. b. községi tanácsos
 mint helyettes főm. helytartó

Sátori István
 az. l. m. n. b. községi tanácsos
 mint helyettes főm. helytartó

SUKORÓ

RENDEZETTHATÁRÁNA

TÉRKEPE

Készítette 1858^{ad} évben

Barnagy Balázs h. mérnök

Sukorói határ

III. V. TÖ

III. V.

II. V.

II. V. TÖ

SUKORÓI FALU

II. V.

I. V. TÖ

Sukorói határ

Sukorói határ

Ezen Térkép a helyszínevel
sek által össze hasonlítván, s az
meggyezőknek lenni tudhatván
Martius 2^{án} kelt legfelsőbb cs: p
és az 1856^{évi} Február 2^{án} ki
ügyrendtartás 169^{ik} S. S. sui érte
nel törvényesen meghitelesítetik.

Sukorón az 1859^{évi} Augustus

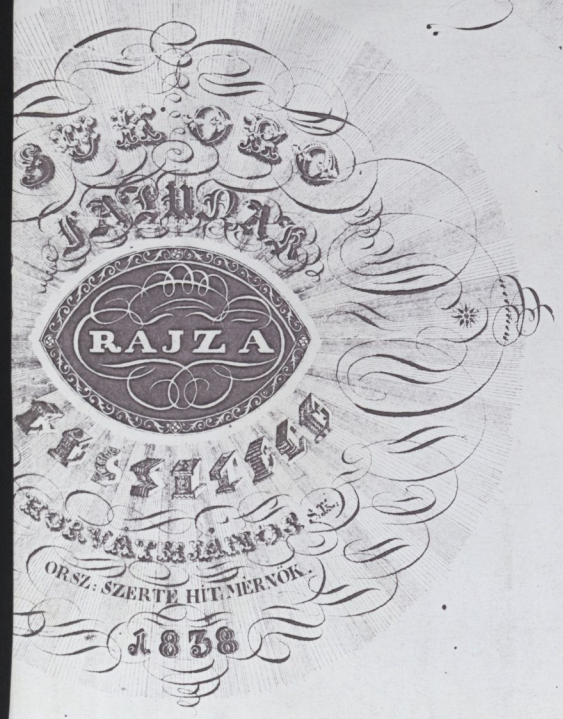
Nadapi határ

Balázs József

az. h. mérnök

Lauermann József

az. h. mérnök

Ezen földtábror több próba mérések által a föld
tábr egyetemesen, általunk meg hitelesített. Jelen
Április 25-én 1858.

- Kősz. tásch. J. V. Fejér Vágyának Táblája
- Kősz. tásch. Kősz. tásch. J. V. Fejér Vágyának József
- Kősz. tásch. J. V. Fejér Vágyának Estánya
- Kősz. tásch. J. V. Fejér Vágyának Estánya
- Kősz. tásch. J. V. Fejér Vágyának Estánya

Földtulrosz tell proba mi,
által a földpiacul épre egyen,
általunk meg katasztaltell.
Sükörőn Április 25^{én} 1839.

Horrásh István, N. Győr Vjének Táblabírója.
Kerecsi Kerecsy Károly, N. Győr Vjének Jéff. Bírja.
Czám József, N. Győr Vjének Családje.